

OSALUSMEETODID EAKATE TAISKASVANUTEGA

PAAR-NET KONVERENTSI AVAMISPROTOKOLL 17. APRILLI, 2024 KRAKOW POOLA

Käesolev väljaanne põhineb COST-meetme CA22167 raames tehtud töö, mida toetab COST (Euroopa teadus- ja tehnoloogiakoostöö).

COST (Euroopa teadus- ja tehnoloogiakoostöö) on teadusuuringute ja innovatsioonivõrgustike rahastamisasutus. Meie meetmed aitavad ühendada teadusalgatusi kogu Euroopas ja võimaldavad teadlastel oma ideid arendada, jagades neid kolleegidega. See soodustab nende teadusuuringuid, karjääri ja innovatsiooni.

www.cost.eu

Funded by
the European Union

PAAR-Net on ELi rahastatud COST-meede ja tähistab CA22167: Osaluspõhine lähenemine eakatele täiskasvanutele. PAAR-Net keskendub eakate täiskasvanute kaasamise viiside ümberkujundamisele teadusuuringutes, poliitika kujundamisel ja praktikas. PAAR-Neti eesmärk on edendada kaasavat sotsiaalset innovatsiooni, kasutades eakate täiskasvanute, eelkõige sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste teadmisi ja kogemusi, et lahendada vananeva ühiskonna keerulisi probleeme. Võrgustikuna toob kokku teadlased ning vanad ja noored uuendajad nii laiemast Euroopast kui ka mujalt maailmast.

PAAR-Net pooldab osaluspõhiseid lähenemisviise, mis rõhutavad koolitatud ekspertide (tavaliselt teadlased) ja kogemustega ekspertide (65-aastased ja vanemad täiskasvanud) koostööd. See püüab aktiivselt kaasata ühiskonna äärealadel olevaid eakaid, sealhulgas sisserändaja-, pagulas- ja vähemuste taustaga ning madalama sotsiaalmajandusliku staatuse, terviseprobleemide ja juurdepääsuprobleemidega eakaid. Osalusmeetoditega püütakse minna kaugemale traditsioonilistest teadusmudelitest, kaasates eakad täiskasvanud aktiivselt uurimisprotsessi kõikidesse etappidesse, alates uurimuseesmärkide määratlemisest kuni uurimistulemuste levitamise ja väärtustamiseni.

Vajadus muutuste järele

Vanemate täiskasvanute kaasamisel teadusuuringutesse on märkimisväärseid lünki. Paljud uurimisalgatused kipuvad piirama eakate kaasamist andmete kogumisse. Nende algatuste puhul jäetakse tähelepanuta nende võimalik panus uurimisküsimuste kujundamisel ning andmete ja tulemuste tõlgendamisel. Selline tähelepanuta jätmine säilitab vanuse stereotüüpe ja ei sea piisavalt kahtluse alla eakate diskrimineerimist. Samuti ei kasutata ära vanemate täiskasvanute rikkalikke teadmisi.

Lisaks sellele, kuigi poliitika ja praktika püüavad kaasata eakaid täiskasvanuid oma protsessidesse, on nad kaugel sellest, et tagada sisuline kaasamine, eriti nende puhul, keda ähvardab sotsiaalne tõrjutus. Selles osas vajavad nad uusi lähenemisviise ja meetodikaid. Lisaks sellele on teadusuuringute, poliitika ja praktika vahel puudulikud seosed.

Miks see on oluline

PAAR-Net propageerib kaasavaid lähenemisviise, mille eesmärk on luua kaasavamad, õiglasemad ja jätkusuutlikumad ühiskonnad. Eakate kaasamine teadusuuringutesse, poliitika väljatöötamisse ja praktikasse tagab, et lahendused vastavad paremini nende vajadustele, kogemustele ja püüdlustele. See ei vii mitte ainult tõhusama poliitika kujundamiseni, vaid edendab ka sotsiaalset õiglust ja võrdsust eakate täiskasvanute jaoks erinevates kontekstides ja jurisdiktsioonides.

PAAR-Net on tulevikku suunatud algatus, mille eesmärk on anda eakatele täiskasvanutele rohkem võimalusi, võidelda eakate vastu ja edendada positiivseid muutusi vananevates

ühiskondades. Koostöö ja innovatsiooni kaudu püüab PAAR-Net sillutada teed eakate täiskasvanute kaasavamale tulevikule kogu maailmas.

Käesolev dokument sisaldab valitud uurimusi, mis esitati 16.04-17.04.2024 Krakówis toimunud PAAR-net avakonverentsil. Avaldame tänu kõigile osalejatele ja kaastöötajatele nende väärtuslike arusaamade ja pühendumise eest.

Loodame, et need panused annavad väärtuslikke teadmisi ja annavad tõuke edasiseks aruteluks ja uurimistööks meie valdkonnas. Palun jääge PAAR-netiga kursis, et saada teavet eelseisvate ürituste ja koostöövõimaluste kohta. Külstage meie veebisaiti: paar-net.eu

Vastutusest loobumine: See dokument on tõlgitud veebilehe DeepL abil. Kuigi oleme püüdnud saavutada täpsust, võivad mõned nüansid olla tõlkimisel kadunud. Kui märkate vigu või ebaselgeid löike, võtke meiega ühendust aadressil contact@paar-net.eu.

Sisu:

Töörühm 1	4
Charlotte Gruber, Austria	4
Heidi Kaspar, Berni rakenduskõrgkool, Šveits	6
Bojana Matejic, Belgradi Ülikool, Serbia	8
Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3, Prantsusmaa	10
Töörühm 2	13
Fifi Kvalsvik & Marianne Storm, Stavangeri Ülikooli tervishoiu teaduskonna rahvatervise osakond, Norra, Norra	13
Marion Scheider-Yilmaz, PACTE laboratoorium, Grenoble Alpes'i Ülikool, Prantsusmaa	15
Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit, Lower Hutt, Wellington, Uus-Meremaa.	17
Töörühm 3	21
Leen Broeckx, LiCalab, Belgia	21
Sonay Caner-Yıldırım, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye	23
Cecilia Sik-Lanyi, Ungari uurimisvõrgustik, Pannoonia Ülikool, Veszprem, Ungari	25
Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E, Clinical & Experimental Neuroscience (NiCE). Institute for Aging Research. Meditsiinikool. Murcia Ülikool. Murcia, Hispaania	29
Krzysztof Klincewicz, Sotsiaalselt vastutustundlike uuenduste keskus, Varssavi Ülikooli majandusteaduskond, Poola	33
Arlind Reuter, PhD Lundi Ülikool, Rootsi	35
Alexander Bajwa Kucharski, M.A. Institute for Work and Technology, Saksamaa	38
Töörühm 4	41
Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft, Basel, Šveits	41
John Andersen, inimeste ja tehnoloogia osakond. Roskilde Ülikool Taani.	44

Töörühm

WG 1

Health, Care & Support

Töörühm 1 keskendub teadmiste ühistootmisele teadustöös ja praktikas seoses kogukonnas ja muudes keskkondades elavate eakate täiskasvanute osalusmeetoditega, pöörates erilist tähelepanu heaolule, heaolule ja üldisele elukvaliteedile. Töörühma eesmärk on edendada kaasavat vaatenurka, mis tõstab esile osaluslike lähenemisviisidega seotud inimeste elutarkust ja tugevust, mitte nende võimalikke terviseseisundeid ja piiranguid, mis on meie esmane tähelepanu keskmes. Tereza Tereza Menšíková & Dianne Seddon juhivad seda töörühma ja korraldasid töörühma 1. istungi Krakówis.

Selle istungi ajal esinesid järgmised kõnelejad: Charlotte Gruber, Heidi Kaspar, Bojana Matejic ja Isabelle Tournier.

Charlotte Gruber, Austria

Sotsiaalselt tõrjutud eakad täiskasvanud: Hääled ja kogemused. Isiklikud andmed ja tulemused kaasloojana

Uurimisprogramm "Sotsiaalselt tõrjutud eakad täiskasvanud: Voices and Experiences -SEVEN, mille puhul kasutati kodanikuteaduslikku lähenemist, et saada teavet sotsiaalse tõrjutuse all kannatavate eakate kogemuste kohta. Valitsuste kehtestatud meetmed ning hiljuti väljatöötatud poliitika ja teenused peaksid jääma asjakohaseks ja kättesaadavaks eakate täiskasvanute mitmekesiste vajaduste jaoks.

SEVEN rakendas uuenduslikku lähenemisviisi, milleks on osalemise raamistik, et kaasata marginaliseeritud elanikkonna rühmad mitme sidusrühmaga seotud uurimisprotsessidesse.

SEVENil oli kolm eesmärki:

- Sotsiaalselt tõrjutud eakate täiskasvanute kogemuste, ootuste ja vajaduste väljaselgitamine.
- soodustada ja edendada võimalusi, kuidas sotsiaalselt tõrjutud eakad saaksid oma häälega sõna võtta, et seeläbi suurendada nende võimekust ja nende eneseteostust.
- Sotsiaalselt tõrjutud eakate õppimine, et töötada välja poliitilisi ja teaduslikke soovitusi.

Osalesin projektis vanema kaasloojana ja minu eesmärk oli tuua sisse järgmised vaatenurgad:

-minu kui väikese maaküla elaniku perspektiivi, kes on pärit linnast, akadeemilise taustaga, kuid kellel ei ole palju suhteid külaelanikega.

-kasutades vahendajana sõpra, kes juhatab üle 250 liikmega külavanemate rühma, et saada ülevaade nende eakate inimeste seisukohtadest ja arusaamadest, kes ei ole kunagi oma maaelu ja perekeskkonda lahkunud.

Minu uurimisküsimused olid järgmised:

-Millist suhtlust teiste inimestega soovivad Austria maapiirkondade eakad inimesed?

-Kus nad saavad kohtuda?

-Mida on vaja nende sotsiaalse elu parandamiseks?

-Mis on puudu?

Millised on erinevused linna- ja maakeskkonna vahel?

Minu lähenemine küsimustele vastamiseks oli intervjuude tegemine, grupiarutelu pidamine ja auto-etnograafia kirjutamine.

Intervjuud korraldati koos minu sõbra kui vahendajaga ja me tegime järgmised intervjuud:

-paariga (naisel on rasked tervislikud piirangud)

-peaaegu pime naine, kes elab veel üksi...

-naisega, kes kolis hiljuti Viinist oma sünnikohta assisteeritud elamurajooni

Koos oma sõbraga korraldasime ka grupiarutelu kuue naisega vanuses 70-82 - mehed leidsid palju vabandusi, miks nad ei saanud osaleda.

Rühmaarutelu peamised järeldused:

-suur rahulolu maapiirkonnas elamisega (mõjutatud Covid19 lukustamisest)

-kasvav digitaliseerimine välistab eakad inimesed, nad sõltuvad noortest pereliikmetest

-puudulik ühistransport muudab sõltuvaks ka pereliikmetest

-Poed, pangad, kõrtsid suletakse külades.

-korraldatud ürituste tähtsus

-kohtumispaik ilma kohustusliku tarbimiseta

-et meil oleks motiveeritud ja täielikult pühendunud juhataja nagu minu sõber

Erinevates vestlustes oma sõbraga sain aru, kui oluline on tema kui motiveerija ja rühmaürituste korraldaja roll - tema peamine kaebus oli, et eakad inimesed on väga valmis

osalema ükskõik, mida ta korraldab, kuid väga vähesed tahavad ise vastutada tegevuste eest. Eakate inimeste motiveerimine ise algatusi tegema on väga raske, kuid nad hindavad väga kõrgelt ühisürituste pakkumisi.

Osalemine programmis SEVEN vanemate kaasloojatena oli minu jaoks tõeline isiklik kasu:

-Intervjuud andsid mulle ülevaate külarahva mõtlemisest ja hoiakutest - tegid mind tänulikumaks võimaluste eest, mis mul elus on olnud.

-Sain parema arusaamise vanemate meeste ja naiste erinevatest hoiakutest minu ümbruskonnas.

-Autoetnograafia kirjutamine sellest, mida tähendab minu jaoks 70-aastaseks saamine.

-Õppisin hindama oma sõbra tööd, sain aru, kui oluline on tema vabatahtlik tegevus eakatele inimestele ürituste korraldamisel.

-Osaledes kaasloojate rühmas sain teada, kui olulised olid projekti meeskonna professionaalsed juhised ja mida tähendas meile kõigile selle rühma kuulumine - eriti neile, kes juba institutsionaalses hoolduses olid, tundsin isiklikku tunnustust ja tundsin end austatud, et nende panust tunnustati kõrgelt.

Ma võin ainult soovitada vanema kaasloojana sellistes programmides osalemist; see rikastab isiklike kogemusi ja annab elule pärast pensionile jäämist rohkem tähendust.

Heidi Kaspar, Berni rakenduskõrgkool, Šveits

Hoolivate kogukondade potentsiaali uurimine koos eakate täiskasvanutega. Viis õppetundi.

Käesolevas panuses esitatakse viis õppetundi, mis on saadud kogukonnapõhisest osalusuuringust, mille eesmärk on parandada eakate kodust tervishoiuteenust.

Probleemi kirjeldus: Hoolduse valdkonnas ei suuda Šveitsi ambulatoorsed teenused sageli pakkuda piisavat pikaajalist hooldust kodus. Kodumajapidamised peavad ravikindlustusest hoolimata korraldama ja maksma hooldusteenuste eest eraviisiliselt. See on tingitud sellest, et erinevalt hooldusravist on hooldustöö vaevalt kaetud. Seda puudujääki täidavad sageli naised alatasustatud või tasustamata tööga. Projekt "CareComLabs" uurib, mil määral saavad hoolduskogukonnad aidata kaasa koduse pikaajalise hoolduse parandamisele. Hoolivad kogukonnad asetavad hooldustöö ühiskonna keskmesse ja muudavad selle spetsialistide, ametiasutuste ja kodanikuühiskonna ühiseks ülesandeks [1].

Uuringu ülesehitus: Koos kohalike Spitexi organisatsioonide ja teiste sidusrühmadega poliitilisest kogukonnast, tsiviilelanikkonnast ja valitsusvälistest organisatsioonidest oleme

seadnud endale eesmärgiks hoolivate kogukondade loomise kolmes kohas Berni ja Zürichi piirkonnas Šveitsis. Need kogukonnad viivad läbi järgmised kolm etappi:

1. nad uurivad ja dokumenteerivad kohalikke toetusvajadusi ja olemasolevaid teenuseid;
2. Nad töötavad välja ja rakendavad algatusi ja tegevusi;
3. hinnata ja täiustada neid.

Me ühendame uuenduslikke lähenemisviise tervishoiu ja tehnoloogiaarenduse valdkonnas: Caring Communities [2] ja Living Labs [3]. Meie järjekindlalt osalusel põhinevas lähenemisviisis juhindume kogukonnapõhise osalusuuringu (CBPR) lähenemisviisist [4].

Projekt annab kaks tulemust:

- a) esialgne hinnang hoolivate kogukondade potentsiaali kohta pikaajalise koduse hoolduse jätkusuutlikuks parandamiseks ja
- b) ülevaade hoolivate kogukondade algatamise, arendamise ja loomise protsessist nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt.

Viimasele keskendudes koostame materjalikogumikuna põhiteadmisi, aga ka selle ja teiste projektide tulemusi ja praktilisi nõuandeid. Selle eesmärk on toetada teisi huvitatud osapooli (kogukondi, üksikisikuid, ühendusi) hoolivate kogukondade ülesehitamisel. Projekti käigus on algselt kavandatud kolmest hoolivast kogukonnast saanud juba viis, seega huvi on olemas.

See projekti kirjeldus on avaldatud saksa ja prantsuse keeles (Kaspar et al. 2021), palun külastage ajakirja Primary and Hospital Care nimetatud viiteid.

Esitatakse viis õppetundi osalusuuringute kohta koos veel moodustamata kogukondadega:

- Liitlaste leidmine ja kogukondade loomine nõuab, et teadlased investeeriksid aega, oleksid kohal, oleksid pealetükkivad ja kannatlikud. Te peate näitama, et te suhtute sellesse projekti ja nende sisulisse panusesse tõsiselt.
- Kui osalemine on tõsine, võib kavandatud menetlus kujuneda hoopis teistsuguseks. Meie poolt neljas omavalitsuses algatatud nelja hooliva kogukonna areng annab tunnistust "kohalikust jõust". Me rakendasime sama kolmest etapist koosnevat menetlust, kuid algatused arenesid iga etapi tempo, vormi ja tulemuse poolest erinevalt.
- Kui teie projektiplaan ja rahastaja lubab teil kõrvale kalduda algselt kavandatud uurimiskavadest ja -valdkondadest, siis on selline avatus suureks potentsiaaliks projektipartnerite omavastutuse tekkimisel. Sellega kaasneb ka oht, et projektist loobutakse ja kohalikud partnerid "omavad projekti" ning jätkavad seda ilma akadeemikute kaasamiseta.
- Kaasamine ja inimeste kaasamine, kes seni on vaevu või ei ole kuulda võetud, võtab veelgi rohkem aega. 3,5 aasta jooksul õnnestus vaid aeg-ajalt, kuid mitte süstemaatiliselt. Samuti selgus, et marginaliseeritud inimeste kaasamine ei olnud ühiselt jagatud eesmärk.

Mitmekesisus ja ühisosa on hoolivate kogukondade tunnused; viimast neist paradoksaalsetest omadustest on lihtsam saavutada.

- Inimesed liituvad osalusuringutega, sest on midagi, mis äratav nende tähelepanu, äratav nende lootusi ja ootusi või huvi. Atraktsioonina võib toimida ka kõnealune teema või uuring ise. Teadus võib toimida piiriobjektina, mis ühendab eri vaatenurkadest pärit inimesi.

Lisateavet projekti ja selle liikmete kohta leiate veebilehelt: Sorgendegemeinschaft.net

Viide: Kaspar, Heidi, Katharina Pelzelmayer, Anita Schürch, Fabian Bumer, Tanja Ertl, Shkumbin Gashi, Claudia Müller, Timur Sereflioglu ja Karin Von Holten. "Können sorgende Gemeinschaften die häusliche Langzeitversorgung verbessern?" *Primary and Hospital Care: Allgemeine Innere Medizin* 21(6): 188–90. <https://doi.org/10.4414/phc-d.2021.10401>.

Bojana Matejic, Belgradi Ülikool, Serbia

Eakate väärkohtlemise uurimine: Kogemused osalusuringutest Serbias

Peamine uurimisküsimus/eesmärk: Ülemaailmne elanikkonna vananemine on aidanud kaasa eakate väärkohtlemise kasvule. Eriti eakate naiste puhul on eakate väärkohtlemise oht suurem, kuid see rahvatervise probleem on paljudes ühiskondades sageli tähelepanuta jäetud ja peamiselt nähtamatu. Viimaste kättesaadavate andmete kohaselt koges Serbias 16% 65-74-aastastest eakatest naistest pärast 65-aastaseks saamist vägivalda. Käesoleva uuringu eesmärk oli hinnata sotsiaalseid norme ja kultuurilisi hoiakuid eakate suhtes, uurida, milliseid hoiakuid ja käitumisviise ühiskonnas aktsepteeritakse, kuid mis kujutavad endast vägivalda ja väärkohtlemist, uurida eakate naiste vastu suunatud soolise vägivalla tunnuseid ja mõju ning seda, mil määral erinevad institutsioonid sellele probleemile reageerivad ja kuidas keerulised ühiskondlikud süsteemid nende vajadustele vastavad. Käesoleva kokkuvõtte eesmärk on anda ülevaade kasutatud meetodist, eelkõige osalusuuringu lähenemisviisist.

Meetodid: Projekti "Eakate naiste mõjuvõimu suurendamine: (EmPreV)", mida toetasid Euroopa Liit ja Austria Arenguagentuur, koosnes kvalitatiivsest ja kvantitatiivsest uuringufaasist. Uuringu kvalitatiivses etapis kasutati osalusuuringute meetodit. Punase Risti võrgustiku eakate vabatahtlike kaasamine uuringusse andis vahetu kogemuse ja ülevaate eakate väärkohtlemise probleemidest kogukonnas. Neid kaasati fookusgrupi eelse planeerimise, osalejate värbamise, romade kogukondadega ühenduse võtmise, fookusgrupi arutelu struktureeritud juhendi ja juhtumiuuringu koostamise ajal arutelu algatamiseks ning arutelude ja fookusgrupijärgse analüüsi ajal. Meie uuring hõlmas 157 vastajat, kes osalesid 17 fookusgrupis neljas Serbia piirkonnas, neljast linnast ja kahest külast. Fookusgruppides osalesid naised kolmest vanusekategorias.

Tulemused: Kaasav lähenemisviis andis hästi kavandatud uurimisraamistikule lisakvaliteedi. Mitteamakadeemiliste partnerite abi meie uuringu läbiviimise kõigis praktilistes etappides on

vaieldamatu, alates planeerimisfaasidest kuni osalejate värbamise ja fookusgrupi arutelude korraldamiseni. Arutelude algatamine sellistel tundlikel teemadel nagu eakate väärkohtlemine võib olla keeruline; seepärast hõlbustas tegeliku elu juhtumiuuring, mis valmistati ette koostöös meie vabatahtlikega ja esitati fookusgrupi alguses, osalejate kaasamist ja avatud dialoogi. Selline lähenemisviis soodustas avatud dialoogi ja empaatiavõimet, pakkudes terviklikumat vaatenurka eakate väärkohtlemise keerulisele probleemile. Ehtsate kogemuste jagamine lisas meie uuringule autentsust, tagades, et arutelu kajastab eakate täiskasvanute tegelikku olukorda. Tõeline lugu köitis osalejate tähelepanu, soodustades kaasavamaid ja interaktiivsemaid fookusgrupi arutelusid, mis olid kasulikud kõigile osapooltele, andes teadlastele ülevaateid uurimistest ning andes osalejatele rakendatavat ja võimendavat teavet.

Lisaks sellele aitasid meie mitteakadeemilised partnerid meie uuringus osaledes kaasa ideedele ja algatustele tugimehhanismide loomiseks kohalikes kogukondades, sealhulgas sellistele algatustele nagu SOS-telefoniliinid ning eakatele mõeldud klubide ja päevakeskuste loomine. Nad soovitasid kasutada sotsiaalselt vastutustundlikku meediasisu ja haridussüsteeme, et edendada positiivseid pereväärtusi, edendada häid naabrussuhteid, tõsta teadlikkust põlvkondadevahelisest solidaarsusest ja tegeleda eakate väärkohtlemise probleemiga. Samuti julgustasid meie vabatahtlikud eakate naiste aktiivset osalemist kohalikus kogukonnas, osaledes ühingutes, organisatsioonides, vabatahtlikuna ja muudes tegevusvormides.

Kokkuvõte: Eakate väärkohtlemise vastu suunatud tulevastes jõupingutustes on oluline teavitada eakaid naisi vägivald erinevatest vormidest ja riskiteguritest, pakkuda psühhosotsiaalset tuge, tagada spetsialistide pidev koolitus eakate naiste väärkohtlemise eripära kohta ning tõhustada asjaomaste kohalike sidusrühmade vahelist koordineerimist, et tugevdada süsteemi reageerimist. Tõenduspõhine poliitika on ülioluline ning kogukonna vabatahtlike osalemine mitteakadeemiliste uurimispartneritena on tava, mis võib neid kavatsusi toetada ja ajakohastada.

Bibliograafia:

1. Todorovic N, Vraceutic M, Babovic M, Stepanov B, Matejic B, Djikanovic B. On No Man's Land - soopõhine vägivald vanemate naiste (65+) vastu Serbia Vabariigis. Belgrad, Serbia Punane Rist, 2021. Kättesaadav aadressil: redcross.org.rs/media/7139/na-nicijoj-zemlji-web-low-res.pdf
2. Todorovic N, Vraceutic M, Djikanovic B, Matejic B. Eakate väärkohtlemise sagedus ja vormid Serbias. *Temida* 2020, 23 (2) 203-227.
3. Cailin Crockett, Bonnie Brandl & Firoza Chic Dabby. Ellujääjad marginaalis: eakate naiste vastu suunatud vägivald nähtamatus. *Journal of Elder Abuse & Neglect* 2015. 27(4-5): 291-302.

4. WHO. Eakate inimeste väärkohtlemine. Kättesaadav aadressil: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>
5. ÜRO sotsiaalpoliitika ja arengu osakond, majandus- ja sotsiaalosakond. Eakate naiste hooletusse jätmise, väärkohtlemine ja vägivald. Kättesaadav aadressil: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>
6. Urbaniak A, Wanka A. Participatory Approaches in Ageing Research-An Overview. In: Urbaniak A, Wanka A (Eds.). Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research (Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research) (lk. 1-14). London, Routledge 2023.
7. Messelis E, Vanoutrive D. Eakate väärkohtlemine: teadusliku ja kaasava lähenemisviisi tähtsus. *International Journal of Integrated Care* 2023, 23(S1):143.
8. Chang ES, Dong X. (2017). Kogukonna ja kogukonnapõhise osalusuringu roll eakate väärkohtlemisel. 10.1007/978-3-319-47504-2_26. In: Dong, X. Eakate väärkohtlemine: Research, Practice and Policy 2017. 10.1007/978-3-319-47504-2.

Isabelle Tournier Univ Paul Valéry Montpellier 3, Prantsusmaa

Ühisloomine koos dementsusega inimestega: IDoService projekti järelused väljakutsetest ja ootustest

Selle ettekande eesmärk oli käsitleda dementsusega inimeste osalusuringute võimalikke takistusi, jagades teadmisi Euroopa poolt rahastatud IDoService projektist (2020-2022). IDoService projekti eesmärk oli arendada kasutajasõbralik teenus, mis võimaldaks kerge kuni mõõduka dementsusega inimestel end teostada ja ühiskonda panustada. Idee oli, et teenus võimaldaks inimestel planeerida, luua sidemeid ja osaleda kohandatud võimalustes. Selle eesmärk oli vähendada tähelepanekut, et kerget kuni mõõdukat dementsust põdevad inimesed teatavad, et neil puuduvad võimalused osaleda aktiivselt nende jaoks olulistes tegevustes (näiteks füüsilistes, sotsiaalsetes või kultuurilistes tegevustes) ning see mõjutab nende heaolu ja sotsiaalset osalust (Ziebuhr et al., 2023). Uurimismeeskond järgis teenuse disaini lähenemisviisi, mis vastab terviklikule, kaasloovale lähenemisele, et parandada teenuse osutamise kvaliteeti (Stickdorn & Schneider, 2011). Projekt tugines kaasprojekteerimisele, et kaasata asjaomased sidusrühmad (dementsusega inimesed, nende hoolduspartnerid ning vanusega seotud või tegevusega seotud organisatsioonide töötajad Suur-Manchesteri (Ühendkuningriik) piirkonnas). Projekti korraldati kolm järjestikust etappi, mis hõlmasid erinevaid asjaomaseid sidusrühmi, nimelt kerget dementsust põdevaid inimesi, hoolduspartnereid, teenusepakkujate töötajaid, teadlasi ja disainereid. Esimene samm (1. samm) oli intervjuud ja fookusgrupid, et saada rohkem teavet eelistuste, takistuste ja soodustavate tegurite kohta, mis soodustavad dementsusega elades osalemist mõtestatud

tegevustes. Teine samm (3. samm) olid ühisdisaini töötoad, et töötada koos sidusrühmadega välja võimalikud vahendid, mis on seotud 1. sammu käigus ilmnunud vajadustega. Töökodadest saadud sisendi põhjal kavandas uurimisrühm IDoService projekti uue teenuse ja tulemuse "I Can Do Pathway". Ühisdisaini prototüüp täiustati ja testiti viimases etapis (3. samm) ning see on internetis tasuta leitav aadressil www.idoservice.org.

Mis puudutab takistusi ja soodustusi ekspertide (st dementsusega elavate inimeste ja nende hooldajate) kaasamisel, siis see oli seotud Covid-19 pandeemiaolukorraga, mis algas vaid mõned kuud enne projekti algust ja põhjustas algselt kavandatud projekti mõningase kohandamise. Peamine kohandamine on muutus isiklike intervjuude ja fookusgruppide asemel suures osas veebipõhiseks läbiviimiseks. Esialgu kavandasime isiklike fookusgrupe ja intervjuusid dementsusega inimeste, nende hoolduspartneri ja personali sidusrühmadega. Riikliku blokeeringu ja isiklike kohtumiste keelamise tõttu umbes projekti esimese 10 kuu jooksul korraldasime kõik fookusgrupid veebis (Microsoft Teams) ja enamiku intervjuudest samuti veebis. Ainult neli intervjuud viidi läbi isiklikult, ainult dementsusega elavate inimestega. Kuna me hindasime, et fookusgruppide veebipõhine formaat ei ole dementsusega inimestele sobiv ega mugav, otsustasime lõpuks fookusgrupe nendega mitte korraldada. Riiklik sulgemine ja teenuste piiratud pakkumine muutsid ka ekspertide värbamise kogemuse põhjal üsna keeruliseks, mistõttu vähendasime oma ootusi seoses nende osalemise arvuga. Õnneks õnnestus meil kohaliku teenusepakkuja Age UK Salfordi toel, kes oli huvitatud projekti võimalikest tulemustest ja kellel olid kogemused osalusuuringutes, värvata piisav arv dementsusega elavaid inimesi.

Lisaks Covid-19 kontekstist tulenevatele piirangutele tuli uurimismaterjali kohandada ka muul viisil, et see oleks kättesaadav dementsusega inimestele, kellel võib lisaks kognitiivsetele häiretele olla ka muid kahjustusi. See hõlmas nii uurimistegevust ennast kui ka eetikavormi, värbamisvoldikuid ja tulemusi. Oluline väljakutse oli muuta dokumendid piisavalt informatiivseks, kuid samas kergesti arusaadavaks, eriti inimestele, kes ei ole kunagi varem uurimistegevuses osalenud. Lisaks lihtsa inglise keele ja lühikeste lausete kasutamisele püüti kasutada piisavalt suurt, sans-serif kirjastiili, atraktiivseid värve ja piisavat kontrasti dokumendi eri osade vahel. Kuna liikuvus võib olla eakate täiskasvanute jaoks probleemiks, eriti dementsusega elavate inimeste jaoks, kes sageli ei saa enam autot juhtida või ühistranspordiga sõita, pakkusime uuringupartneri poolt transporti või kattisime taksokulud, et nad saaksid mugavalt uuringukohas osaleda. Osalejaid julgustati ka koos sugulasega tulema, kui see aitaks neil end kindlamalt ja mugavamalt tunda.

Võimaluse korral on soovitatav teha uurimistoiminguid ekspertidele kogemuse põhjal tuttavas kohas, et suurendada nende mugavust ja usaldust. Näiteks IDoService'i ühisdisaini töötoad dementsusega inimestega korraldati Age UK Salfordi kaudu ja toimusid nende kaks korda kuus toimivate dementsuskohvikute ajal ning selles uuringus osalejad olid regulaarsed dementsuskohvikute osalejad. Tuttav sotsiaalne keskkond pakkus toetavat konteksti ühisdisaini tegevuses osalemiseks ja oma arvamuste väljendamiseks. Rühm oli juba varem

osalenud uurimisprojektides ja oli teadlik nõusolekuprotsessist. Kõiki osalejaid teavitati eelnevalt, et nad saaksid otsustada, kas nad soovivad osaleda või mitte. Teave ja nõusolekuvormid esitati nädal aega ette, et anda neile piisavalt aega nende läbi lugemiseks, ning nõusolek kinnitati (uuesti) päeval. Enne seminari toimumist toimus lõunasöök, et osalejad ja juhendajad saaksid enne seminari algust mitteametlikult tutvuda. Lõpuks rühutasid rühmad, kellega me töötasime, et on vaja tagada järjepidev suhtlemine ja hoida kaasprojekteerijad osalejate teavitamine tulemustest ja edasistest arengutest, et nad tunneksid, et nende panust hinnatakse. Kokkuvõtteks võib öelda, et uuringus osalemise muutmine osalejate jaoks nauditavaks ja mõttekaks mõjub soodsalt kogutud andmete vahetule kvaliteedile, osalejate heaolule ja valmisolekule osaleda tulevikus (Rodgers 2018; Zeilig jt 2019).

Viited

Niedderer, K., Tournier, I., Orton, L., & Threlfall, S. (2023). I Can Do: Co-Designing a Service with and for People with Dementia to Engage with Volunteering. *Social Sciences*, 12, 364. <http://dx.doi.org/10.3390/socsci12060364>.

Rodgers, P (2018). Kaasprojekteerimine koos dementsusega elavate inimestega. *CoDesign*, 14, 188-202

Stickdorn, M., & Schneider, J. (2011). See on teenusedisaini mõtlemine: põhitõed, vahendid, juhtumid. Wiley

Tournier, I., Orton, L., Dening, T., Ahmed, A., Holthoff-Detto, V., & Niedderer, K. (2023). Uurimus soovide, vajaduste, võimaluste ja probleemide kohta, mis on seotud mõtestatud tegevuste kättesaadavusega kerge kuni mõõduka dementsusega elavatele inimestele. *International journal of environmental research and public health*, 20, 5358. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075358>. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075358>

Zeilig, H., Tischler, V., van der Byl Williams, M., West, J., & Strohmaier, S. (2019). Kaasloome, heaolu ja tegutsemine: Juhtumiuuringu analüüs dementsusega inimestele mõeldud koosloovast kunstirühmast. *Journal of Aging Studies*, 49, 16-24. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2019.03.002>. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2019.03.002>

Ziebuhr, B., Zanasi, M., Bueno Aguado, Y., Losada Durán, R., Dening, T., Tournier, I., Niedderer, K., et al. (2023). Living Well with Dementia: Feeling Empowered through Interaction with Their Social Environment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(12), 6080. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph20126080>. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph20126080>

Töörühm 2

WG 2

Community and Place

Töörühm 2 on pühendunud kaasavate kogukondade loomisele, kus erineva taustaga eakad tunnevad end väärtustatuna ja toetatuna. Töörühm 2 keskendub eelkõige eakate sisserändajate, pagulaste, põlisrahvaste ja nende inimeste kaasamisele, kes seisavad silmitsi takistustega teenuste ja infrastruktuuri, näiteks tervishoiu ja transpordi kättesaadavuse osas. Kaasatuse ja mitmekesisuse edendamiseks aitab töörühm 2 kaasa sellise ühiskonna loomisele, kus kõik inimesed, olenemata taustast, tunnevad end kuuluvana ja toetatuna.

Marion Scheider-Yilmaz ja Charles Waldegrave juhivad seda rühma ja korraldavad WG2 istungi Krakówis.

Selle istungi ajal esinesid järgmised kõnelejad: Anne Ramos ja Ute Karl, Fifi Kvalsvik ja Marianne Storm, Mário Rui André, Marion Scheider-Yilmaz ja Charles Waldegrave.

Fifi Kvalsvik & Marianne Storm, Stavangeri Ülikooli tervishoiu teaduskonna rahvatervise osakond, Norra, Norra

Uurides teid üksindusest kaasatuseni: A Glimpse into Depression, Loneliness, and Frailty in Home-Living Older Adults (Kodus elavate eakate depressioon, üksildus ja nõrkus)

Taust: Depressiooni, üksilduse ja nõrkuse mõistmine on kriitilise tähtsusega, et leida toetusmeetmeid, mis edendavad suuremat sotsiaalset kaasatust ja parandavad eakate elukvaliteeti. Need tegurid mõjutavad inimese võimet täiel määral ühiskonnas osaleda. Depressioon ja üksildus põhjustavad sageli sotsiaalset tagasitõmbumist ja isolatsiooni, samas kui nõrkus võib piirata füüsilisi võimeid ja vähendada veelgi sotsiaalset kaasatust.

Eesmärk: Hinnata kodus elavate eakate inimeste haavatavuse taseme muutusi 5 kuu jooksul ning uurida depressiooni ja üksinduse funktsionaalseid muutusi uuringueelsest algtaasemest (t1) kuni uuringujärgse perioodini (t2) ja nende seost haavatavusega. Uuringu alguses hindavad tervishoiutöötajad osalejaid, et määrata kindlaks sobivaimad toetusviisid. See võib hõlmata osalemist eakate tegevuskeskustes, rühmatreeningutes, jalutusklubides, kudumisklubides ja sotsiaalses söögikohas.

Uurimisküsimused:

- Kas depressioonis on tuvastatavad muutused, mida saab täheldada t1-st t2-ni, ja kuidas on need muutused seotud haprusega?
- Kas on tuvastatavad muutused üksilduses, mida saab täheldada t1-st t2-ni, ja kuidas on need muutused seotud haprusega?

Meetodid: See eel- ja järeluuring, mis on registreeritud ClinicalTrials.gov'is (NCT05837728), hõlmab kutsealadevahelisi meeskondi, mis koosnevad registreeritud meditsiiniõdedest, füsioterapeutidest ja tegevusteraapia spetsialistidest, kes viivad läbi tervisevajaduste hindamist. Need hindamised viidi läbi algselt alguses ja uuesti viie kuu pärast. Valim koosneb 40 kodus elavast 75-aastasest või vanemast eakast, kes on taotlenud Norra omavalitsuse tervishoiu- ja hooldusteenuseid. Andmete analüüs koosneb kirjeldavast statistikast, lihtsatestidest ning graafikute ja korrelatsioonikoefitsientide esitamisest.

Esialgsete tulemuste ülevaade:

Depressioon ja nõrkus:

- Algsuuring (t1): 13 osalejat, kellel oli depressioon, 5 väga depressiivset ja 8 depressiivset.
- Viis kuud hiljem (t2): neist 13, paranenud (7), samaks jäänud (5), halvenenud (1) ja uued juhtumid (6).
- Paranenud depressiooniga isikute hulgas paranenud (2), halvenenud (3) ja muutumatu (2). Ülejäänud osalejatel püsis kogu uuringuperioodi jooksul nõrkusnäitajate tase stabiilsena.

Üksindus ja nõrkus:

- Lähteolukord (t1): 2 osalejat tunnistati väga üksildaseks ja 6 osalejat olid üksilduse piiril. Märkus: "piiritletud üksildane" viitab punktidele, mis jäävad "üksildase" ja "mitte üksildase" vahelisele piirskoorile.
- Viis kuud hiljem (t2): üksilduse tase paranes kõigil 8 osalejal, kuid oli 1 uus juhtum.
- Haigestumuse tase nende osalejate seas: halvenenud (3), muutumatu (5) ja paranenud (1).

Peamised järeldused:

- Depressioon ja üksildus: mõlemas valdkonnas on toimunud märkimisväärne paranemine, mis rõhutab kaasavate kogukonnapõhiste sotsiaalsete tegevuste ja tugiteenuste eeliseid.

- Võlgnevus: Haavatavuse tase näitab, et vaimse tervise ja füüsilise heaolu vahel on keeruline koostoime.
- Uute depressiooni ja üksilduse juhtumite ilmumine rõhutab pidevat vajadust tervikliku jätkuva toetuse järele.

Mõtisklus: Meie uurimus on andnud ülevaate probleemidest, millega eakad täiskasvanud inimesed oma kogukonnaga suhtlemisel kokku puutuvad. Need väljakutsed heidavad valgust teguritele, mis takistavad eakate täiskasvanute võimet suhelda teistega, rõhutades vajadust edasiste uuringute ja sihipäraste lahenduste järele. Toetame selliste individuaalsete hooldusplaanide rakendamist, mis on kohandatavad ja kohandatud konkreetsetel individuaalsetel vajadustel, tagades, et kõik eakad täiskasvanud saaksid täiel määral kasu algatustest, mille eesmärk on parandada nende kaasamist ühiskonda. Kuigi sotsiaalsete tegevuste korraldamine on iseenesest väärtuslik, on võrdselt oluline tagada juurdepääs terviklikele tervishoiuteenustele. Koos aitavad need jõupingutused luua meie eakate kogukonnaliikmete jaoks kaasavat ja toetavat keskkonda.

Marion Scheider-Yilmaz, PACTE laboratoorium, Grenoble Alpes'i Ülikool, Prantsusmaa

Eakate sotsiaalne kaasatus lühidalt. Design citoyen: osalusuuringuprojekt eakate täiskasvanutega

Taust: Praegu töötatakse Prantsusmaal ja mujalgi välja mitmesuguseid osalusmeetodeid ja uurimisprojekte, mis hõlmavad eakaid täiskasvanuid. Kuigi eakate täiskasvanute kaasamine neid otseselt puudutavatesse teadusuuringutesse ja projektidesse on muutunud üldiseks eesmärgiks, ei pöörata sageli piisavalt tähelepanu erinevate rühmade ja profiilide kaasamisele. Sellest tulenevalt kipuvad osalusmeetodid kaasama väga homogeenseid rühmi, jäädvustades seeläbi teiste rühmade (nt eakad sisserändajad, eakad naised, puudega eakad täiskasvanud) nähtamatust.

Eesmärk: Selle uurimisprojekti eesmärk on töötada välja osalusmeetod, mis kaasab kohalikku otsustusprotsessi erinevaid eakate profiile. Esialgu katsetatakse meetodi prototüüpi ühes katsekohas (T1) ja seejärel katsetatakse seda veel kaheksas kohas üle Prantsusmaa teadlaste kogumi poolt (T2). Lõpuks hindavad kaasatud teadlased meetodit, kasutades ühist hindamisraamistikku, ja see viiakse üle tööriistakomplekti.

Uurimisküsimused:

- Kas osalusprotsessi tulemused erinevad sõltuvalt kaasatud eakate inimeste rühmadest?

- Kas meetodi kujundamine, mis on suunatud kõige tõrjutumatele eakate rühmadele, toob kaasa suurema kaasatuse osalusuuringutes ja lõppkokkuvõttes ka otsustusprotsessis?

Meetodid: Uurimisprojekt hõlmab osalusmeetodi väljatöötamist ja katsetamist, mille käigus osalejad kavandavad ja esitavad kohalikele võtmeisikutele ja otsustajatele konkreetseid lahendusi. Moodustatakse kaks rühma: üks rühm koosneb eakatest, kes on sotsiaalses ja ühiskondlikus tegevuses tugevalt kaasatud, ja teine rühm koosneb eakatest, kes on tavaliselt sellises tegevuses vähem või üldse mitte kaasatud. Lähenemisviisi puhul kasutatakse kaasavaid vahendeid, mis aitavad rühmadel viia läbi kohalikku diagnostikat ja töötada välja lahendused tuvastatud probleemidele. Meetodit on seejärel üksikasjalikult kirjeldatud tööriistakomplektis ja seda on korratud erinevate uurimisrühmade poolt kogu Prantsusmaal.

Esialgsete tulemuste ülevaade:

- Mitmekesine osalemine toob kaasa erinevaid tulemusi: Osalusmeetodi esialgne testimine näitab, et osalusprotsessi tulemused erinevad oluliselt sõltuvalt kaasatud eakate rühmade mitmekesisusest. Erineva tausta ja sotsiaalse ja kodanikuaktiivsuse tasemega rühmad pakuvad erinevaid vaatenurki ja lahendusi, mis rõhutab kaasamise olulisust osalusuuringutes.

- Suurem kaasamine sihipäraste meetodite abil: Meetod, mis on kavandatud kõige enam tõrjutud eakate täiskasvanute rühmade - näiteks eakate sisserändajate, eakate naiste ja puuetega eakate täiskasvanute - kaasamiseks, näitab suuremat kaasatust nii uurimisprotsessis kui ka otsuste tegemise tulemustes. Selline sihipärane lähenemisviis toob marginaliseeritud hääled tõhusalt kohalikkude otsustusprotsessi.

- Kaasavate vahendite ja nõuannete tõhus kasutamine: Osalusmeetodis kasutatud kaasavad vahendid on osutunud tõhusaks, võimaldades vanematel täiskasvanutel viia läbi kohalikku diagnostikat ja töötada välja konkreetseid lahendusi. Need vahendid hõlbustavad kaasamist ja tagavad, et kõik osalejad, olenemata nende varasemast kodanikuosaluse tasemest, saavad anda projektile sisulise panuse.

- meetodi skaleeritavus ja korratavus: Osalusmeetodi edukas kordamine mitmel pool Prantsusmaal näitab, et meetod on laiendatav ja seda saab kohandada erinevatele kontekstidele. Selle uuringu käigus välja töötatud ühine hindamisraamistik ja tööriistakomplekt pakuvad standardiseeritud lähenemisviisi, mida erinevad uurimisrühmad saavad kasutada, tagades kohalike tulemuste järjepideva ristanalüüsi.

Mõtisklus: Käesoleva uurimisprojekti tulemused rõhutavad mitmekesisuse ja kaasatuse kriitilist tähtsust eakate täiskasvanute kaasamise lähenemisviisides. Projekti käigus püütakse aktiivselt kaasata erinevaid eakate profiile, eriti neid, kes on sageli tõrjutud, mis mitte ainult ei rikasta otsustusprotsessi erinevate vaatenurkadega, vaid tagab ka selle, et nende hääled, keda tavaliselt ei kuulda, saavad rohkem kuuldavaks. Kaasavate vahendite ja meetodite edukus erineva taustaga ja erineva kodanikuosaluse tasemega osalejate kaasamisel rõhutab nende lähenemisviiside kohandamise ja laiendamise potentsiaali erinevates kontekstides.

Bibliograafia:

Vial, S., (2017), Le design, Presses Universitaires de France, <https://doi.org/10.3917/puf.vial.2017.01>.

Viriot Durandal, JP., Moulaert, T., Scheider-Yilmaz, M., (eds.), (2024), Ageing in communities and territories, Retraite et Société, Special English issue n°1, CNAV, <https://doi.org/10.3917/rs1.hs1.0010>.

Scheider-Yilmaz, M., Viriot Durandal, J-P., Fougeyrollas, P., (eds.), (2023), Citoyenneté et droits humains : réflexions croisées entre le handicap et le vieillissement [Citizenship and Human Rights: Cross Perspectives on Disability and Ageing], Aequitas - Journal of human development, disability, and social change, n°29, 140 lk.

<https://www.erudit.org/fr/revues/aequitas/2023-v29-n2-aequitas08962/>

Scheider-Yilmaz, M., (2022), Citoyenneté engagée et autonomie : le cas de la participation des personnes handicapées et des personnes âgées dans les Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie [Aktiivne kodakondsus ja autonoomia: puuetega inimeste ja eakate osalemine Conseils Départementaux de la Citoyenneté et de l'Autonomie], doktoritöö, Lotringi Ülikool, 392 <https://www.theses.fr/2022LORR0223>.

Charles Waldegrave, Giang Nguyen, Monica Mercury, Catherine Love, Chris Cunningham, The Family Centre Social Policy Research Unit, Lower Hutt, Wellington, Uus-Meremaa.

Põlisrahvaste kogukondade osalusel põhinev lähenemisviis poliitikameetmete parandamiseks

Eesmärk

Selle uuringu eesmärk on anda ühiselt loodud kvalitatiivset ja kvantitatiivset teavet kaumätua (Uus-Meremaa põliselanike māori eakate) heaolu ja osaluse kohta kultuuriliselt sobiva poliitika kujundamiseks, keskkonnaplaneerimiseks ja kultuuriliselt reageerivate teenuste osutamiseks. Ettekande konkreetne eesmärk oli kirjeldada uuringu osa, mis viidi läbi autentsete kaumätua sotsiaal-majanduslike meetmete (ja skaalade) väljatöötamiseks koosloome-koosolekute abil, mille eesmärk oli ületada lääne eelduste eelarvamusi ja keskenduda keskselt māori väärtustele ja mõistetele heaolu kohta. See on osa suuremast uuringust pealkirjaga "Tai Kaumätuatanga Older Māori Wellbeing and Participation: Present and Future Focus ja seda rahastatakse Uus-Meremaa riikliku teadusliku väljakutse "Ageing Well" raames.

Kultuuripõhiste sotsiaalsete meetmete väljatöötamise eesmärk oli see, et praegused näitajate skaalad, mida kasutatakse poliitiliste otsuste tegemiseks ja teenuste arendamiseks, on läänepärased ja ei kajasta māori väärtuste põhiaspekte. Kuigi mõned aspektid, näiteks üksilduse, diskrimineerimise ja sotsiaalsete sidemete kohta, on universaalsed, on teised aspektid kultuurispetsiifilised. Vanemad māori hindavad vaimsust, kollektiivseid mõtteviise ja tegutsemisviise ning genealoogilisi sidemeid kui esmatähtsaid eluviise, mis on vastuolus lääne keskendumisega ilmalikkusele, individualismile ja tuumikperekonna struktuuridele. Lääne skaalad peegeldavad loomulikult kultuuri, millest nad on välja kasvanud, ja seega on näiteks poliitikakujundamise jaoks esitatud tõendid sobivad lääne ühiskonnale, kuid need ei kajasta unikaalseid māori-spetsiifilisi aspekte, näiteks üksilduse, heaolu või isegi diskrimineerimise aspekte. Kui tõendusmaterjali ei kajastata, keskenduvad poliitikakujundajad ja teenuste arendajad sageli lihtsalt neile kättesaadavatele tõendusmaterjalidele ning unikaalsed kultuurilised aspektid jäetakse tähelepanuta. See võib selgitada, miks mitte-lääne rühmade ja eriti põlisrahvaste puhul on tulemused sageli vähem edukad kui lääne rühmade puhul.

Metoodika

Vanemate māoride heaolu näitajate skaala koostamiseks, mis kajastab nende maailmavaateid ja kogemusi, kasutati kvalitatiivset koosloome metoodikat koos vanemate māoridega. See on üks kuuest väljatöötatud näitajast. Teised skaalad keskenduvad üksindusele, sotsiaalsetele sidemetele, diskrimineerimisele, väärkohtlemisele ja naabruskonna heaolule.

Kaasloome hui (kohtumised) vanemate māoridega toimusid kogu Aotearoas (māori sõna Uus-Meremaa kohta) kaheksa erineva vanemate māoride grupiga. Neid juhtisid māori teadlased, kes olid uurimisrühma liikmed. Huid olid osalusprotsessid ja toimusid māori viisil, väljendades nende väärtusi ja tegutsemisviise. Igas rühmas osalesid: Karakia ja mihi (õnnistus ja tervituskõne); Waiata tautoko (tugilaul); Mihimihi Whakawhanaungatanga (tutvustused selle kohta, kes sa oled); Manaakitanga (külalislahkus); Hui Kōrero - (avatud dialoogi edendamine ja julgustamine); Wānanga Kōrero - (ideede ja mātauranga (teadmiste) kogumine - salvestatakse nõusolekul); Poroporoaki (lõppmõtted, mõtisklus ja tänu); Koha (kingitus oma aja eest); Waiata ja karakia ano (laul ja õnnistus).

Kaupapa ehk hui fookuses oli heaolu ja elukvaliteet. Osalejaid kutsuti üles rääkima õnnest ja turvalisusest, mis annab neile elukvaliteedi või heaolu. Neid kutsuti üles jagama peamisi asju, mis annavad neile kui vanematele māoridele õnne. Mis paneb neid ja teisi sama vanu või vanemaid māori end turvaliselt ja mugavalt tundma? Mis vähendab nende õnne? Mis on need asjad, mis panevad neid end ebakindlalt ja ebamugavalt tundma? Mis annab neile ja teistele eakatele māori sõpradele ja sugulastele rahuldustunde? Vastused registreeriti (loal) ja teemade kaupa. Esmased teemad töötati välja küsimusteks, et luua esialgne vanemate māoride heaolu skaala.

Koos loodud vanemate māoride heaolu skaala koos teiste eespool nimetatud sarnaselt konstrueeritud sotsiaalsete skaaladega paigutati seejärel küsimustikku, mida kasutati üle 50-aastaste ja vanemate māoride hulgas, kes moodustasid üleriigilise juhusliku valimi. Tulemuste

analüüsimisel saime testida skaalade statistilist usaldusväärsust ja kehtivust. Seega oli võimalik kvantitatiivsete meetodite abil testida osalusuuringut selle sobivust näitajaskaalana, käesoleval juhul heaolu skaalana.

Leiud

Ühiselt koostatud vastused olid temaatilised ja heaolu skaala jaoks töötati välja 12 küsimust, mis kajastasid kõige sagedamini korduvaid teemasid. Need olid käesoleva uuringu kvalitatiivsed järeldused. Kolm näidet kaheteistkümnest küsimusest, mis analüüsi käigus tekkisid, olid näiteks järgmised:

- Olen hästi seotud Te Ao Māori (Māori maailmaga).

Täiesti nõus / nõus / ei nõustu / ei nõustu / ei ole nõus

- Ma naudin oma elus wairua (vaimset) sidet.

Täiesti nõus / nõus / ei nõustu / ei nõustu / ei ole nõus

- Ma tunnen, et mind austatakse ja ma saan anda oma whānau (laiendatud perekond) ja kogukonna heaks oma panuse.

Sageli/ Mõnikord/ Mitte sageli/ Mitte kunagi

Seejärel testiti 12 küsimust ühiselt loodud Older Māori Wellbeing Scale'i usaldusväärsust ja valiidsust uuringus, milles osales üle 2000 vanema māori juhuvalim. Sisemise järjepidevuse ja usaldusväärsuse testimisel näitasid tulemused kõrgeid tulemusi, mis olid Cronbachi alfa abil oluliselt üle künnise, kusjuures 12 küsimuse puhul oli tulemus 0,843. Ka konfirmatiivse faktoranalüüsi tulemused olid tugevad. Kasutades R-paketti lavaan. Kõigi küsimuste peale kahe küsimuse faktorlaadimise skoor oli tunduvalt üle 0,4, seitse küsimust olid üle 0,5 ja kolm küsimust tunduvalt üle 0,7, mis näitab skaalade valiidsust.

Tähtsus: Selle uuringu tähtsus seisneb selles, et selles on välja töötatud uuenduslik metoodika, mis tugineb nende inimeste teadmistele, kelle jaoks skaalad loodi, et töötada välja vahendid, mida saab kasutada tõendusmaterjalina poliitika kujundamisel ja teenuste osutamisel oma inimestele. Töötades koos nende kogukondadega välja sotsiaalsete näitajate mõõdikud, mis hõlmavad nende teadmisi ja kogemusi elukvaliteedi kohta oma kogukonnas, saab kaasava poliitika kujundamiseks ja teenuste osutamiseks pakkuda teravamaid tõendeid. Standardne rahvusvaheline skaala hõlmab üksilduse universaalseid aspekte, kuid mitte olulisi kultuurispetsiifilisi aspekte.

Bibliograafia:

Cogburn, C. (2019). Kultuur, rass ja tervis: Implications for racial inequacy and population health. *The Millbank Quarterly*, 97(3), 736-761.

Hitti, A., Mulvey, K., & Melanie, K. (2011). Sotsiaalne tõrjutus ja kultuur: Grupinormide, grupiidentiteedi ja õigluse roll. *Anales de Psicología*, 27(3), 587-599, erinumber "Prejudice: Sociodevelopmental perspectives"

Love, C. (2006) "Maori perspektiivid koostöö koloniseerimise kohta tänapäeva Aotearoa/Uus-Meremaa laste ja perede heaolu poliitikas ja praktikas", teoses Cameron, G. & Freymond, N. (toim.) "Towards Positive Systems of Child and Family Welfare: International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems" (Positiivsete laste ja perede heaolu süsteemide suunas: rahvusvahelised võrdlused lastekaitse, pereteenuste ja kogukonna hooldussüsteemide kohta). Toronto: University of Toronto Press (lk 237-268).

Pihama, L. (2001). Tihei mauri ora Honoring our voices: Mana wahine kui kaupapa Māori teoreetiline raamistik. Avaldamata doktoritöö. Auckland, NZ: Aucklandi Ülikool.

Raleigh, V., & Holmes, J. (2021). Rahvusvähemusrühmadesse kuuluvate inimeste tervis Inglismaal. The King's Fund. <https://www.kingsfund.org.uk/publications/health-people-ethnic-minoritygroups-england>

Smith, L. (1999). Dekoloniseeriv metoodika: Research and indigenous peoples. New York & Dunedin: Otago University Press.

Waldegrave, C., Cunningham, C., Love, C., Nguyen, G. ja Mercury. M. (2023) Co-creating culturally nuanced social measures with indigenous elders. In A. Urbaniak ja A. Wanka (Eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research*. DOI: 10.4324/9781003254829.

Waldegrave, C. ja Mercury. M. (2023) Co-creating research: Kaasuurijate paralleelsed vestlused. In A. Urbaniak ja A. Wanka (Eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research*. DOI: 10.4324/9781003254829.

Wang, Y., Chen, X., Chen, W., Zhang, Z., Zhou, Y., & Jia, Z. (2020). Etniline kuuluvus ja tervisealane ebavõrdsus: Empiiriline uuring, mis põhineb 2010. aasta Hiina sotsiaalsete muutuste uuringul (CSSC) Lääne-Hiinas. *BMC Public Health*, 20(637), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08579-8>.

Töörühm 3

WG 3

Technology and
Innovation

Töörühm 3 (WG3) on suunatud eakatele täiskasvanutele, kes võivad end tänapäevases digitaalses maailmas mahajäetuna tunda. Siia kuuluvad inimesed, kellel võib olla raskusi arvuti, nutitelefonide või interneti kasutamisega, samuti need, kellel ei pruugi olla tehnoloogia tõhusaks kasutamiseks vajalikke seadmeid või tarkvara. WG3 töötab selle nimel, et tagada, et digitaalne ümberkujundamine hõlmaks eakaid täiskasvanuid. Arlind Reuter ja Peter Enste koos Alexander Kucharskiga juhivad seda rühma ja korraldavad WG 3 istungi Krakówis. Sellel istungil esinesid järgmised kõnelejad: Leen Broeckx, Sonay Caner-Yıldırım, Cecilia Sik-Lanyi, María-Trinidad Herrero, Krzysztof Klinecicz, Arlind Reuter ja Alexander Kucharski.

Leen Broeckx, LiCalab, Belgia

LiCalab (Living and Care Lab) - jätkusuutlik kasutajate kaasamine elava labori lähenemisviisi kaudu

Peamine uurimisküsimus/eesmärk

PAARneti avakonverentsil tutvustas LiCalab elava labori lähenemisviisi hooldustehnoloogia ja innovatsiooni alastes teadusuuringutes osalemisele.

LiCalabi peamine eesmärk on toetada organisatsioone ja ettevõtteid hooldusuuenduste väljatöötamisel, kaasates lõppkasutajad (kodanikud, tervishoiutöötajad ja muud sidusrühmad) alates arenduse algusest kuni turuleviimiseni.

Meetodid

Elavaid laboreid võib määratleda kui avatud innovatsioonisüsteeme, milles sidusrühmad osalevad lahenduste uurimisel, kaasloomisel, hindamisel ja laiendamisel, et luua jätkusuutlikku mõju reaalsetes oludes (European Network of Living Labs (ENoLL), 2023).

LiCalab on Thomas More'i rakenduskõrgkooli uurimisrühm Flandrias, Belgias. LiCalab on arendanud suure kasutajaskonna jätkusuutliku kohaliku innovatsiooniökosüsteemi ülesehitajaks.

Kasutajaskonna, mida nimetatakse ka "kasutajapaneeliks", loomine ja haldamine toob arendajatele, teadlastele ja kodanikele endile palju kasu.

Leiud

Veidi üle 60% kasutajaskonnast kuulub vanuserühma 60 aastat või vanemad.

Eakate kaasamine innovatsiooniprotsessi algusest peale on kasulik kõigile. Teadlaste jaoks annab selline osalusel põhinev lähenemisviis väga väärtuslikke teadmisi kasutuskontekstist. Ja lõppkasutajale (eakale inimesele või patsiendile) antakse võimalus anda oma igapäevase elu eksperdina oma panus disainiprotsessi. Lõppeesmärk on disainida uuenduslik toode, mis on kohandatud lõppkasutaja vajadustele ja ootustele.

Elava labori kasutajauuringud on sillad ettevõtete, hooldusasutuste ja eakate vahel. Siin on ikka veel lõhe ja sidusrühmad ei ole alati ühel meelel.

Võttes eakaid täiskasvanuid kaasa sellele hoolduse innovatsiooni teekonnale, õpivad nad uusi asju mitmesuguste abivahendite ja vahendite kohta. Suurt tähelepanu pööratakse digitaalsele kaasamisele. Kõik peavad olema kaasatud ja konkreetse digitaalse rakenduse reaalselt katsetamist, samm-sammult kava, personaalset juhendamist ja abiprogrammi tagab paneeli juht.

LiCalabi jätkusuutlikkusele aitavad kaasa kaks olulist tegurit. Need on teadus- ja uuendustegevuse kõrge kvaliteet ning teiseks sidusrühmade kaasamise strateegia. Neid samme on põhjalikumalt kirjeldatud jätkusuutliku elava labori loomise tegevuskavas, mille LiCalab töötas välja ACSELLi projekti jaoks (ACSELL, 2023).

LiCalab investeerib iga päev aktiivselt üksikute kasutajate värbamisse konkreetsete projektide jaoks ning seda kombineeritakse kogukonna loomise tegevusega pikaajaliselt, kus kasutajaskond saab kohtuda ja suhelda.

Individuaalsete andmete kogumisel on oluline luua turvaline ruum, nii näost-näku suhtlemisel kui ka veebipõhise andmebaasi haldamisel. Paneelihaldurid on kasutajaskonna andmete väravavahid. Osalejate isikuandmete hoolikas käsitlemine on usaldussuhte loomise võti. Paneeli liikmed saavad teha valikuid tõeliselt teadlikult ja sõltumatult, teavitades neid läbipaistvalt ja kasutades kergesti arusaadavaid sõnu.

Ühenduse liikmetele meeldib teadusuuringutesse tulla, nad ütlevad selliseid asju nagu "See on midagi positiivset minu elus. Mul on selle suhtes head tunded." ja "Kui ma tulen LiCalabi tegevustesse, tunnen end alati koduselt.". LiCalabi kasutajaskond näitab selgelt kõrget sisemist ja altruistlikku motivatsiooni. Osalejad saavad ka tänuposti ja väikese stiimuli, näiteks raamatukupongi, tunnustuseks oma aja ja vaeva eest.

LiCalab propageerib inimkeskset disaini meditsiinilise hoolduse, rehabilitatsiooni, hooldustehnoloogia, toetatud elamise, aktiivse ja tervisliku vananemise ning vaimse tervise valdkonnas. LiCalab uurib ja valideerib uusi tooteid ja teenuseid osalusel põhinevate lähenemisviiside, näiteks ühisloomise ja reaalsete pilootkatsetuste kaudu. Ja seda kvaliteetsete protokollidega. Ja alati on kasutajal keskne roll.

Bibliograafia

- ACSELL (2023). Jätkusuutliku elulabori loomine. <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/acsell/library/>
- Euroopa elulaborite võrgustik (ENoLL) (2023, 5. september). Meist. <https://enoll.org/about-us/>.

Sonay Caner-Yıldırım, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Türkiye

Eakate täiskasvanute katastroofi üleelaja ja tugiisiku võimestamine: Tehnoloogilise mentorluse juhtumiuuring Türgis

Peamine uurimisküsimus/eesmärk:

Selles üksikjuhtumiuuringus uuritakse ühe aasta pikkuse tehnoloogilise mentorluse algatuse mõju 66-aastasele vaimse tervise spetsialistile, kes mitte ainult ei elanud üle 6. veebruaril 2023 Türgis toimunud laastavaid maavärinaid, vaid ka vabatahtlikult pakkus abi katastroofijärgses psühhosotsiaalses programmis. Uurimuses kasutatakse osalusel põhinevat ja põlvkondadevahelist lähenemist, et uurida individuaalse tehnoloogia mentorluse tõhusust eakate täiskasvanute digitaalse kaasatuse edendamisel sellistes erandlikes tingimustes. Osaleja ainulaadne topeltroll nii ellujäänu kui ka vaimse tervise spetsialistina annab uuringule täiendava keerukuse kihi. Keskendudes sellele konkreetsele kontekstile, on uuringu eesmärk lisada eakate täiskasvanute digitaalse pädevuse kohta käivate teadmiste laienevale kogule. Lisaks eristub see varasematest uuringutest, mis on uurinud põlvkondadevahelise õppimise ja osalusuuringute meetodite mõju digitaalsele kirjaoskusele selles vanuserühmas (nt Cheng et al., 2021; Lee & Kim, 2018).

Meetodid

Uuringus kasutatakse ühe juhtumiuuringu metoodikat, kasutades nii poolstruktureeritud intervjuusid kui ka standardiseeritud küsimustikke, et koguda andmeid osalejate kogemuste ja tulemuste kohta. 12 kuu jooksul sai 66-aastane vaimse tervise spetsialist individuaalset tehnoloogiakoolitust 37-aastaselt õppetehnoloogia eksperdilt. Uuringus koguti ja analüüsiti kvalitatiivseid andmeid poolstruktureeritud intervjuu ja kvantitatiivseid andmeid digitaalse pädevuse skaala (Gümüş & Kukul, 2023) ja kohandatud ootuste-väärtuse-kulude (EVC) skaala (Kosovich et al., 2015) abil.

Osalusuuringu lähenemisviis tagas, et osaleja osales aktiivselt uurimisprotsessis, asetades tema ainulaadsed kogemused ja vaatenurgad uurimise keskmesse. Selline lähenemisviis on kooskõlas soovitustega, mis käsitlevad eakate kaasamist digitaalse kirjaoskuse algatuste kavandamisse ja rakendamisse (Buffel, 2018; Xie et al., 2020). Osaleja arusaamad ja soovitud, näiteks eakate täiskasvanute kognitiivsete võimete arvessevõtmine

koolitusprogrammide väljatöötamisel, rõhutavad nende kogemustepõhiste teadmiste kaasamise tähtsust tõhusate sekkumiste loomisel.

Uuringu põlvkondadevaheline komponent, kus 37-aastane mentor pakub 66-aastasele osalejale personaalset tehnoloogiakoolitust, on eriti oluline eakate digitaalse kaasatuse edendamise kontekstis. Uuringud on näidanud, et põlvkondadevaheline õpe võib parandada eakate täiskasvanute digipädevust ja parandada nende suhtumist tehnoloogiasse (Cheng et al., 2021; Lee & Kim, 2018). Hooldades mentori ja mentee vahelist koostöösuhet, hõlmab uuring põlvkondadevahelise õppimise põhimõtteid ning edendab põlvkondade vahelist vastastikust mõistmist ja teadmiste jagamist.

Osalusuuringute ja põlvkondadevahelise õppimise integreerimine on käesolevas uuringus oluline, kuna see tagab, et tehnoloogia mentorlus sekkumine on kohandatud vastavalt eakate täiskasvanute konkreetsetele vajadustele, eelistustele ja uskumustele. Selline lähenemisviis mitte ainult ei paranda sekkumise tõhusust, vaid soodustab ka osaleja võimestumise ja vastutuse tunnet tema digitaalse õppimise teekonnal. Katastroofijärgne kontekst rõhutab veelgi nende lähenemisviiside tähtsust, kuna need võimaldavad osalejatel arendada digitaalseid oskusi, mis on otseselt rakendatavad nende rollile psühhosotsiaalse toetuse pakkumisel teistele katastroofist mõjutatud inimestele.

Leiud

Tehnoloogia-alane mentorlusprogramm avaldas positiivset mõju osalejate digitaalsele pädevusele, kusjuures paranemist täheldati viies mõõtmes kuuest, mida hinnati digitaalse pädevuse skaalal. Kõige suuremat edu täheldati turvalisuse ja andmetöötlusoskuse valdkonnas, millele järgnesid suhtlemine ja koostöö. Osaleja paranenud digipädevus mõjutas positiivselt tema üldist heaolu, mis võimaldas tal pakkuda katastroofijärgses kontekstis teistele paremat tuge. Digitaalse enesetõhususe ja EVC-skaala ebaühtlased tulemused rõhutavad siiski vajadust tegeleda individuaalsete hoiakute ja motivatsioonidega, kui tegemist on tehnoloogia kasutuselevõtuga.

Uuringus rõhutatakse, kui oluline on kohandada tehnoloogia-algatused eakate täiskasvanute ainulaadsetele vajadustele, eelistustele ja tõekspidamistele. Käesolevas uuringus kasutatud osalusel põhinev ja põlvkondadevaheline lähenemisviis on paljulubav mudel eakate täiskasvanute digitaalse kaasamise edendamiseks, eriti erakorralistes tingimustes. Uurimistulemused aitavad kaasa eakate täiskasvanute digitaalse kirjaoskuse ning osalus- ja põlvkondadevaheliste lähenemisviiside tõhususe laiendamisele digitaalse kaasatuse edendamisel.

Uuringu piirangud hõlmavad keskendumist ühele osalejale ja konkreetset katastroofijärgset konteksti, mis võib piirata tulemuste üldistatavust. Sellegipoolest annab uuringu põhjalik ja pikisuunaline iseloom väärtuslikku teavet tehnoloogia juhendamise pikaajalise mõju kohta eakate digitaalsele pädevusele ja heaolule.

Mõju praktikale hõlmab vajadust kavandada tehnoloogilisi juhendamisprogramme, mis võtavad arvesse eakate kognitiivseid võimeid, õppimiseelistusi ja situatsioonilisi tegureid. Eakate kaasamine aktiivsete osalejatena nende algatuste kavandamisse ja rakendamisse võib tagada, et nende ainulaadseid vajadusi ja vaatenurki võetakse arvesse. Lisaks sellele rõhutavad tulemused digitaaltehnoloogia potentsiaali eakate täiskasvanute heaolu ja vastupidavuse edendamisel erakorralistes olukordades, näiteks katastroofijärgses kontekstis.

Viited

Buffel, T. (2018). Vanemaealised tuumikuurijad uurivad eakasõbralikke kogukondi: "Siseringi" vaatenurk eakaaslaste uurimise eelistele ja väljakutsetele. *The Gerontologist*, 59(3), 538-548. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx216>.

Cheng, H., Lyu, K., Li, J., & Shiu, H. (2021). Digitaalse lõhe ületamine maapiirkondade eakate täiskasvanute jaoks põlvkondadevahelise pereõppe abil: klassijuhtum Hiina maapiirkondade algkoolis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 371. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>.

Gümüş, M. M., & Kukul, V. (2023). Digipädevuse skaala väljatöötamine õpetajatele: valiidsuse ja usaldusväarsuse uuring. *Education and Information Technologies*, 28(3), 2747-2765.

Kosovich, J. J., Hulleman, C. S., Barron, K. E., & Getty, S. (2015). Õpilaste motivatsiooni praktiline mõõtmine: Ootuste-väärtuse-kulude skaala valiidsuse tõendamine keskkoolis. *The Journal of Early Adolescence*, 35(5-6), 790-816.

Lee, O., & Kim, D. (2018). Digitaalse lõhe ületamine vanemate täiskasvanute jaoks põlvkondadevahelise mentorluse kaudu. *Research on Social Work Practice*, 29, 786 - 795. <https://doi.org/10.1177/1049731518810798>. <https://doi.org/10.1177/1049731518810798>

Xie, B., Charness, N., Fingerman, K., Kaye, J., Kim, M. T., & Khurshid, A. (2020). Kui digitaalseks muutumine muutub hädavajalikuks: Eakate vajaduste tagamine teabe, teenuste ja sotsiaalse kaasatuse osas COVID-19 ajal. *Journal of Aging & Social Policy*, 32(4-5), 460-470. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1771237>. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1771237>

Sissejuhatus 3D virtuaalse ja digitaalse reaalsuse uurimislaboratooriumi teadusuuringutesse

Cecilia Sik-Lanyi, Ungari uurimisvõrgustik, Pannoonia Ülikool, Veszprem, Ungari

3D virtuaalse ja digitaalse reaalsuse uurimislaboratoorium

Laboratoorium uurib 3D virtuaalsete ja digitaalsete keskkondade infotehnoloogilisi arenguid ning teostab nende arendamiseks vajalikke insener-tehnilisi ja teaduslikke tegevusi. Laboratoorium uurib uusi inimese ja tehisintellekti toetatud kognitiivseid võimeid, mis

ilmnevad virtuaalses ruumis. Laboratoorium suudab arendada 3D virtuaalmaailmasid, e-õpet ja spetsiaalseid kasutajaid keskkondi, kus kasutajate tõhusus on oluliselt suurem kui traditsioonilistel, tavalistel aknapõhistel digiliidestel. Lisaks sellele soovib labor ka tervishoiurakendusi, näiteks rehabilitatsiooniprotsesside toetamiseks.

Labori eelkäija oli "Virtuaalkeskcondade ja värviteaduse", seejärel "Virtuaalkeskcondade ja rakendusliku multimeedia" uurimislabor. Labor jätkab oma tööd, säilitades eelmise labori traditsioone, teaduskultuuri ja uurimisvaldkondi. Uurimislaboratoorium tegeleb ka pildiinfo nõuetekohase töötlemise ja rakendamisega visuaalfüsioloogilisest ja visuaalpsühholoogilisest vaatenurgast. Selleks uuritakse visuaalse teabe optimaalset kuvamist virtuaalsetes keskkondades.

Uurimislaboratooriumi liikmed

Prof. Cecília Sik-Lanyi, D.Sc., professor

Prof. Peter Baranyi, D.Sc., professor

Dr. habil Mihálykóné Dr. Orbán Éva, Ph.D., dotsent.

Dr. Tibor Guzsvinecz, Ph.D., dotsent

Szabó Patrícia, doktorant

Jinat Ara, doktorant

Hanan Mohamed Namrouti, doktorant

Mochammad Hannats Hanafi Ichsan, doktorant

Rahvusvahelised partnerid

Prof. David Brown, Nottingham Trent University, Computing and Informatics Research Centre, Interactive Systems Research Group, Nottingham, Ühendkuningriik.

Prof. Geraldine Leader, Iirimaa Riiklik Ülikool, Galway Iiri Autismi ja neuroarengu uuringute keskus, Galway, Iirimaa

Prof. Ilona Heldal, Lääne-Norra rakenduskõrgkool, Bergen, Norra

Dr. hab. Nils Haneklaus, Donau-Universität Krems, Krems, Austria

Dr. Renáta Cserjési, dotsent, ELTE, E-MIND teaduslabor, Budapest, Ungari

Dr. Zeynep Şahin Timar, Karadeniz Teknik Universitesi Kanuni Kampusu, Trabzon, Türgi

Dr. Mostafa Abdallah Abbas Atwa Elgendy, Benha Ülikool, Kairo, Egiptus

Meetodid

Kui me arendame uut tarkvara, näiteks tõsiseid mängu rehabilitatsiooniks või oskuste arendamiseks, siis kasutame alati osalusdisaini. Osalusdisaini tarkvara arendamisel on lähenemisviis, mis kaasab aktiivselt kõik sidusrühmad projekteerimisprotsessi, et tagada, et tulemus vastab nende vajadustele ja on kasutatav. See tähendab, et me küsime alati oma tulevaste kasutajate ja nt hooldajate, terapeutide, eripedagoogide jne vajadusi. Lisaks sellele tehakse arendusprotsessi käigus palju teste, kuni toode on välja antud. Teeme kasutajateste, et tuvastada kasutatavusega seotud probleeme ja koguda parandusettepanekuid. Kasutades koostööd ja ühiseid otsuseid, tuginedes erinevate osalejate teadmistele, oskustele ja vaatenurkadele, loome tõhusamaid ja kasutajasõbralikumaid tarkvaralahendusi. Nii on tulemuseks tarkvara, mida on lihtsam kasutada ja mis vastab kasutajate tegelikele vajadustele ja eelistustele, lisaks saame parandada üldist kasutajakogemust.

Laboratooriumi kohta:

Laboratoorium osales viimase 20 aasta jooksul 9 rahvusvahelises ELi toetatud konsortsiumis, juhtis 8 kahepoolset projekti ja osales 5 COST-meetmes. Laboratoorium on korraldanud ka mitmeid rahvusvahelisi konverentse.

Valitud rahvusvahelised projektid

- Teadusuuring "Disain kõigile": "Design for All for eInclusion" projekti raames loodi uusi materjale, mis käsitlevad toetavaid tehnoloogiaid ja ligipääsetavat disaini ning väljaandeid.
- Rahvusvaheliselt tunnustatud 60 ainepunkti pikkuse õppematerjali väljatöötamine teemal "juurdepääsetav veebidisain".
- Õpiraskustega ja vaimupuudega noortele töö ja individuaalse eluviisi toetavate programmide kavandamine.
 - o Projekt "Game On Extra Time": UK/08/LLP-LdV/TOI/163_181
 - o Projekt "Intelligent Serious Games for Social and Cognitive Competence": 2015-TR01-KA201-022247.
 - o TD COST meede TD1309 - "Mängimine puuetega lastele".
- Virtuaalreaalsusel põhinevate mängude kavandamine insuldipatsientide rehabilitatsiooniks
 - o "Telemeditsiini süsteem, mis võimaldab insuldipatsientidel võidelda tagasi", info- ja kommunikatsioonitehnoloogia koostööprojekt: 288692 (EL FP7-ICT-2011-7).
- Abitehnoloogiate väljatöötamine ja rakendamine
 - o COST meede CA19104, Sotsiaalse kaasatuse edendamine tehnoloogia ja mõjuvõimu suurendamise kaudu.

- o COST meede CA19142, Euroopa kodanike, tööstusharude, akadeemiliste ringkondade ja poliitikakujundajate juhtiv platvorm meedia kättesaadavuse valdkonnas (LEAD_ME).
- o COST meede CA22167, osalusmeetodid eakatele täiskasvanutele (PAAR-net).
- Läbirääkimiste simulatsioonimängu väljatöötamine hariduse toetamiseks
- o "Game On! Võimalused tõsiste mängude arendamiseks laste tervise, keskkonnahariduse ja keeleõppe valdkonnas" (Ungari- Austria kahepoolne teadus- ja uurimistegevus 2021-1.2.4-TÉT-2021-00007).

Leiud

Tuginedes meie aastakümnete pikkusele arenduskogemusele, on mõned esiletõstetud leiud asjad, mille peale arendaja isegi ei mõtleks, kuni ta sellega kokku puutub. Mänguarendajad ei ole head IT-insenerid mitte ainult sellepärast, et nad oskavad hästi programmeerida, vaid ka sellepärast, et nad oskavad tarkvara/mängu kavandamisel arvestada inimlikke oskusi. Samuti saavad informaatikainseneridest tõeliselt head mänguarendajad, kui nad omandavad kogemusi erinevate vajadustega kasutajate jaoks projekteerimisel. Keerukus suureneb veelgi, kui erilist tähelepanu tuleb pöörata ka tulevase kasutaja võimalikule puudele. See, mida me eespool nimetatud projektide tarkvaraarendusprotsessi käigus õppisime, hoolitseb selle eest, et

- Ökoloogiline kehtivus,
- Kultuurierinevused,
- Erinevused patsientide ja terapeutide ideede ja vajaduste ning arendaja ideede vahel,
- Keskendu kasutaja vajadustele!

Kuid kõige tähtsam on "Nihil de nobis, sine nobis" (ladinakeelne loosung), "Mitte midagi meist ilma meilt"!

Bibliograafia:

Ara, J.; Sik-Lanyi, C.; Kelemen, A. Ligipääsetavustehnika veebi hindamisprotsessis: süstemaatiline kirjandusülevaade. *Universaalne juurdepääs infoühiskonnas*. 2023, <https://doi.org/10.1007/s10209-023-00967-2>

Szabó, P., Ara, J., Halmosi, B., Sik-Lanyi, C. Technologies Designed to Assist Individuals with Cognitive Impairments. *Sustainability* 2023, 15(18), 13490; <https://doi.org/10.3390/su151813490>.

Guzsvinecz, T., Orbán-Mihálykó, É., Perge, E., Sik-Lanyi, C. The effect of Engineering Education, on Spatial Ability, in Virtual Environments. *Acta Polytechnica Hungarica*, 2023, 20(5):11-30. http://acta.uni-obuda.hu/Guzsvinecz_OrbanMihalyko_Perge_SikLanyi_134.pdf.
http://acta.uni-obuda.hu/Guzsvinecz_OrbanMihalyko_Perge_SikLanyi_134.pdf

Guzsvinecz, T.; Orbán-Mihálykó, É.; Sik-Lanyi, C.; Perge, E. Ruumilise võimekuse testi täitmise aegade uurimine virtuaalreaalsuses, kasutades lauaarvutit ja Gear VR-i. *Virtual Reality*. 2022; 26, lk 601-614. DOI WoS Scopus

Guzsvinecz, T.; Sik-Lanyi, C.; Orban-Mihalyko, E.; Perge, E. Kuvamisparameetrite ja kuvamisseadmete mõju ruumilise võimekuse testi vastustele virtuaalreaalsuse keskkonnas. *Applied Sciences*, 2020,10(2), 526; <https://doi.org/10.3390/app10020526>.

Sik-Lanyi, C.; Orbán-Mihálykó, É. Euroopa tervishoiualaste veebisaitide juurdepääsetavuse testimine. *Arabian Journal for Science and Engineering*, 2019, 44(11):9171-9190 <https://doi.org/10.1007/s13369-019-04017-z>

Sik-Lanyi, C.; Szucs, V.; Hirschler, R. Värvilised varjud - miks neid saab pildistada, *Color Res Appl.* 2019; 44(6): 859-874, avaldatud veebis: 9. august 2019 <https://doi.org/10.1002/col.22420>

Herrero MT, Reynaldos B, López-Arce N, Gonzalez-Cuello AM, Fernández-Villalba E, *Clinical & Experimental Neuroscience (NiCE). Institute for Aging Research. Meditsiinikool. Murcia Ülikool. Murcia, Hispaania*

Eakate elukvaliteedi parandamine, keskendudes osalemisele, probleemide varajasele avastamisele ja jälgimisele.

Kokkuvõte:

Selles artiklis pakutakse välja uus lähenemisviis eakate täiskasvanute elu parandamiseks, rakendades robotplatvormi nimega Juno+. Selles väidetakse, et traditsioonilised meetodid jätavad sageli tähelepanuta eakate inimeste elu positiivsed aspektid, ning pakutakse välja PAAR (Participatory and Appreciative Action and Reflection) kontseptsioonil põhinev tunnustavam lähenemisviis, analüüsides erinevaid vanusega seotud probleeme, mida robotplatvorm peab käsitlema, sealhulgas üksindust, emotsionaalseid probleeme, suhtlemisraskusi, kuulmislangust ja kognitiivseid häireid. Meie robotplatvormi katsetatakse hooldekodus, see hõlmab suuremat uuringut, et hinnata platvormi tõhusust ja tagada, et see arvestab kasutajate erinevaid vajadusi igapäevaelu probleemide varajaseks avastamiseks ja jälgimiseks.

Eakate elukvaliteedi parandamine

Oluline on kaaluda reflekteeriva praktika demokratiseerimist, võttes arvesse kaasavat ja

tunnustavat tegevust ja refleksiooni (PAAR) (1). Selle kontseptsiooni eesmärk on uurida selle potentsiaali, mis võimaldab edendada ja parandada tööpraktikaid ja inimeste elu nii konkreetsetes kui ka kogukondlikes kontekstides. PAARi rakendamiseks on vaja nelja strateegilist "pööret": tunnustav, võimestav, eetilise ja osalusdimensioon.

Siis on kohustuslik kaaluda nii üksikisikute arusaama oma tervisest kui ka erinevaid sekkumis- ja raviotsuseid. Selleks kaasame oma sekkumistesse PROM-i ja PREM-i, kuid eelnevalt konkreetseid intervjuusid, et teada saada iga inimese eelistusi ja vajadusi. PROMid on hindamisvahendid, mis mõõdavad patsiendi ettekujutust oma tervislikust seisundist ja elukvaliteedist, heaolust, sümptomitest, võimetest või autonoomia tasemest. Teisalt koguvad PREM-id teavet saadud hoolduse kohta, keskendudes hoolduse inimlikkusele, nagu empaatia, vääriskus, lugupidamine, mõistmine või personaalne hooldus patsiendi seisukohast.

Aastate möödudes muutub eakate elukvaliteet erinevate tegurite ja asjaolude tõttu, sealhulgas üksinduse, emotsionaalsete probleemide, suhtlemise, kuulmislanguse, kognitiivse languse või suurenenud kukumisohu tõttu. Seetõttu võiks meie robotplatvorm leevendada, varakult tuvastada ja jälgida kõiki neid aspekte.

Üksindus

Inimesed elavad palju kauem kui paar aastakümnet tagasi, kusjuures naiste oodatav eluiga on kõrgem kui meestel. Hirm üksinda olemise ees on üks kõige levinumaid loomulikke emotsioone inimestes. Üksindus on keeruline probleem, mis nõuab mitut valdkonda hõlmavat lahendust, ning oluline on tõsta teadlikkust ja rakendada meetmeid selle vastu võitlemiseks. Selle tagajärjed võivad olla tõsised, sealhulgas depressioon, ärevus, kognitiivne langus, immuunsüsteemi nõrgenemine ja krooniliste haiguste suurenenud risk (2).

Emotsionaalsed probleemid

Eakatel täiskasvanutel on mitmeid emotsionaalseid probleeme, mis võivad nende heaolu oluliselt mõjutada. Nende hulka kuuluvad depressioon, ärevus, isoleerituse ja sotsiaalsete sidemete puudumine, stress ja lähedaste kaotusest tingitud leinad. Need probleemid on ravitavad ning õige diagnoosimise ja raviga saab enamik eakaid täiskasvanuid oma meeleolu ja seega ka elukvaliteeti parandada. Emotsionaalsete probleemide esinemist eakatel täiskasvanutel mõjutavad erinevad tegurid, nagu vanus, sugu, tervislik seisund, sotsiaalse isolatsiooni tase või isiklik anamnees.

Kommunikatsioon

Eakatel täiskasvanutel on suuremad raskused teiste inimestega ja loomulikult ka arstidega suhtlemisel. Kuulmis-, nägemis-, liikumis- ja mäluprobleemide ilmnemine raskendab suhtlemist kõige sobival viisil. Kuigi eakate inimestega rääkimine võib olla aeglasem protsess, peame olema kannatlikud ja andma neile võimaluse tunda end kaaslasena. Uued tehnoloogiad, mis kasutavad telemeditsiini ja elektroonilisi seadmeid, tekitavad sisserändajate jaoks üha enam tehnoloogilisi probleeme. Kuid t õigesti kohandatuna võiks see

olla hea vahend, et õpetada eakatele inimestele suhtlemist, ja robotplatvorme võiks arendada, et tuvastada probleeme varakult, et õigeaegselt sekkuda.

Kuulmisprobleemid (tinnitus)

Tinnitus on krooniline kuulmishäire, mis suureneb vanusega (3). Tinnitust võib määratleda kui heli tajumist, mis ei pärine kehavälisest allikast. Seda võib tajuda vilistamise, susisemise, helina ja muud tüüpi helidena (4). Personaalne heliteraapia võib olla tinnitusest kõrvalejuhtimiseks, pakkudes lõõgastustunnet, maskeerides tinnituse tekitatud heli (5-6).

Esialgne kognitiivne kahjustus

Esialgsele kognitiivsele kahjustusele on iseloomulikud emotsioonide ja prosoodia kahjustused (7). Praegu olemasolevad tehnoloogiad võimaldavad meil teha mitteinvasiivseid analüüse. Need tehnoloogiad võimaldavad analüüsida inimese emotsionaalset seisundit näoilme ja hääle kaudu (8-10). Seega saame tunnuste ekstraheerimise abil trennida mudelit, mis võimaldab meil tuvastada inimese emotsionaalset seisundit kas näoilmete või hääle kaudu.

Robotikaplatvormid

Juno robot on abistava roboti prototüüp, mis aitab eakatel täiskasvanutel kukkumiste ennetamisel ning võimaldab neil teha kognitiivseid stimulatsiooniharjutusi, et parandada oma füüsilist ja emotsionaalset tervist. Juno saab hõlpsasti integreerida oma kodu või hooldekodu mööblisse. Seda saab kaugjuhtida või saata kohale ja kui sihtasendisse on jõutud, suhtleb see kasutajaga. Lisaks sellele kavandatakse seadet, mis aitab meditsiinitöötajatel hinnata kukkumisohtu telemaatilisel. See seade ühendatakse pilverakendusega, mis võimaldab spetsialistidel parandada oma diagnostilist võimekust eemalt, nii et järelevalve all olevate kasutajate-patsientide arvu saab suurendada, ilma et see vähendaks osutatavat hooldust.

Falls

Üks peamisi vigastuste ja surma põhjuseid eakate täiskasvanute puhul on kukkumine. Aastate möödudes suureneb kukkumisrisk; see risk on naistel suurem kui meestel. Erinevad kroonilised haigused, nagu osteoporoos, artriit või tasakaaluprobleemid, depressioon, ärevus, dementsus või teatavate rahustavate või rahustavate ravimite kasutamine on tegurid, mis suurendavad kukkumisriski. Kontseptsioonitõendi väljatöötamise käigus luuakse treeningandmestik, et trennida mudelit, mis suudab ennustada eakate täiskasvanute kukkumisriski. Mudelit hindavad tervishoiutöötajad ja terapeutid, et parandada selle prognoosimisvõimet, ning see integreeritakse turustatavasse tootesse.

Kontseptsioonitõendi 2024 eesmärk on paigaldada seade erinevatesse asutustesse, et seadet saaks kasutada esinduslik hulk kasutajaid, võttes arvesse ka interseksionaalsuse aspekte. Seadmete, nagu Emotiv või Mindtooth poolt kognitiivse stimulatsiooni ülesannete täitmise ajal kogutud neuromeetria integreeritakse samuti, võimaldades teada saada inimese emotsioonitaset, vaimset töökoormust, väsimust või tähelepanu harjutuste sooritamise ajal. Tulevikus oleks ideaalne, kui meil oleks täielikult personaliseeritud platvorm, mis suudab

tuvastada kognitiivse kahjustuse varajasi märke, integreerides näotuvastuse, prosoodia, kuulmiskahjustuse ja kukkumisohtu teavet, võimaldades hoiatada pereliikmeid, sugulasi, arste ja tervishoiutöötajaid.

Viited

1. Ghaye T, Melander-Wikman A, Kisare M, Chambers P, Bergmark U, Kostenius C, et al. Participatory and appreciative action and reflection (PAAR) - democratizing reflective practices. *Reflective Pract.* 1 de noviembre de 2008;9(4):361-97.
2. Ong AD, Uchino BN, Wethington E. Loneliness and Health in Older Adults: A Mini-Review and Synthesis. *Gerontology.* 2016;62(4):443-9.
3. Jafari Z, Kolb BE, Mohajerani MH. Vanusega seotud kuulmislangus ja tinnitus, dementsuse risk ja kuulmisvõimenduse tulemused. *Ageing Res Rev.* diciembre de 2019;56:100963.
4. Han BI, Lee HW, Kim TY, Lim JS, Shin KS. Tinnitus: Iseloomustus, põhjused, mehhanismid ja ravi. *J Clin Neurol.* 1 de marzo de 2009;5(1):11-9.
5. Wang J, Ding J, Song J, Hu L, Cong N, Han Z. Prospektiivne uuring Tinnitus Sound Matching astme mõju kohta kohandatud heliteraapia tõhususele kroonilise tinnitusega patsientidel. *ORL.* 3 de septiembre de 2021;84(3):229-37.
6. Mahboubi H, Haidar YM, Kiumehr S, Ziai K, Djalilian HR. Kohandatud versus mittekohandatud heliteraapia tinnituse raviks: A Randomized Crossover Clinical Trial. *Ann Otol Rhinol Laryngol.* oktubre de 2017;126(10):681-7.
7. Ang J, Dhillon R, Krupski A, Shriberg E, Stolcke A. Ärrituse ja frustratsiooni automaatne tuvastamine inimese ja arvuti dialoogis. En 2002 [citado 14 de mayo de 2024]. p. 2037-40. Disponible en: https://www.isca-archive.org/icslp_2002/ang02_icslp.html
8. Akçay MB, Oğuz K. Kõne emotsioonide tuvastamine: Emotsioonimudelid, andmebaasid, tunnused, eeltöötlusmeetodid, toetavad modaalsused ja klassifikaatorid. *Speech Commun.* 1 de enero de 2020;116:56-76.
9. Bianco S, Celona L, Ciocca G, Marelli D, Napoletano P, Yu S, et al. A Smart Mirror for Emotion Monitoring in Home Environments. *Sensors.* 9 de noviembre de 2021;21(22):7453.
10. El Ayadi M, Kamel MS, Karray F. Uuring kõne emotsioonituvastusest: Tunnused, klassifitseerimisskeemid ja andmebaasid. *Pattern Recognit.* 1 de marzo de 2011;44(3):572-87.

Krzysztof Klincewicz, Sotsiaalselt vastutustundlike uuenduste keskus,
Varssavi Ülikooli majandusteaduskond, Poola

Eakate täiskasvanute osalemine toodete ühisloomes - vajaduste
avastamine ja konatiivne võimestamine

Peamine uurimisküsimus:

Uuringu eesmärk on suurendada meie arusaamist sellest, kuidas osalusuuringute kogemus kutsub esile muutusi osalejate - vanemate täiskasvanute - igapäevaelus. See näib olevat inspireeriv uurimisviis teadlastele, eriti uuenduste ja tehnoloogiate kontekstis. Kuigi on olemas ulatuslik hulk tõendeid selle kohta, miks inimesed osalevad ja jätkavad osalusuuringutega (vt nt kirjanduse ülevaade: Klincewicz et al., 2024b), peame siiski paremini mõistma, kuidas erinevad osalusuuringud muudavad osalevate isikute, sealhulgas vanemate täiskasvanute elu.

Uuringu eeliseks on ainulaadne uurimiskeskond: EIT Food RIS Consumer Engagement Labs, mis on Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi rahastatud projekt, mis põhineb programmidel Horisont 2020 ja Horisont Euroopa ning mida koordineerib Varssavi Ülikool. Projekti raames rakendatakse tarbijate kaasloome kaudu osaluspõhiseid lähenemisviise: luuakse dialoog tarbijate ja tootjate vahel, mis võimaldab neil ühiselt kujundada uusi, seni tundmatuid tooteid, mis rahuldavad tarbijate vajadusi. Aastatel 2019-2023 on projekti rakendatud 19 riigis 106 tarbijarühma ja 55 ettevõtte osalusel, mille tulemusel on turul saadaval 30 ühiselt loodud toodet. Projekti etappides 2019-2021 olid kõik osalenud tarbijad eakad täiskasvanud ja seega pakkus projekt võimalusi rikkalike teadmiste kogumiseks eakate tarbijate toiduga seotud vajaduste kohta, aga ka seda kodanikerühma kaasavate osaluslike lähenemisviiside võimaluste ja piirangute kohta (vt ka arutelu koosloome kohta eakate täiskasvanutega dokumendis: Klincewicz et al., 2024a).

Consumer Engagement Labs omistas eakatele täiskasvanutele olulise rolli igapäevaste toodete, sealhulgas toidu ja pakendite kaaskujundajana. Osalejad olid "keskmised tarbijad", kellel ei olnud ekspertteadmisi ega taustaharidust, kes vallandasid oma loomingulise potentsiaali, et kaadisainida uuenduslikke tooteid, mis vastasid nende vajadustele, olid paremad kui praegu olemasolevad võimalused ja atraktiivsed tootjaettevõtete jaoks. Projekti aluseks on Varssavi ülikooli poolt välja töötatud ainulaadne metoodika, mida korratakse iga uue loomingulise protsessi ja iga tarbijarühma puhul. Ühisloomeprotsessid korraldatakse elavate laboratooriumide vormis, korduvate kohtumiste, osalejate vajaduste järkjärgulise väljaselgitamise ja loovate ülesannete suunas liikumise kaudu, mis lõpeb uute tooteprojektide väljatöötamisega, mida ettevõtted seejärel analüüsivad, kontrollivad nende ärilist atraktiivsust ja arendavad neid tarbijaturu jaoks välja.

Eakate täiskasvanute osalemine aitas avastada nende varjatud vajadusi. Metoodika oluline aspekt on projektsiooni kasutamine: eakad täiskasvanud said hõlpsasti edastada oma kartusi, muresid olemasolevate toodete suhtes, mis võivad olla kohati piinlikud (nt seedemishäirete või närimisraskustega seotud mured), arutledes samal ajal mitte reaalse isikute, vaid persoonide (valitud ühiskonnagruppi esindavate omadustega idealiseeritud tarbija) olukorra üle. Metoodika hõlmab ka mitmeid tehnikaid, mis stimuleerivad suhtlemist väliskeskkonnas, sealhulgas: oma majapidamises/köögis hoitavate toodete analüüs koos nende ostude ja kasutamise sagedusega, toidupoodide külastamine, et kontrollida topeltpakkumist konkreetses tootekategoorias, samuti intensiivsed arutelud kaasloojate ja sõpradega.

Osalusuuringute puhul ei ole osalemisjärgsed kogemused ja laiemad tagajärjed isiklikule elule põhjalikult uuritud, mis tuleneb peamiselt uurimiskonstruktsiooni piirangutest: vajadus pöörduda uuringus osalejate juurde tagasi teatud aja möödudes, et koguda tähelepanekuid või eneseraporteeritud muutusi. Elavate laborite vormis kaasloome näib olevat väga asjakohane kontekst elumuutuste tagajärgede jälgimiseks, sest osalemine on intensiivne, kestab mitu päeva ja annab käegakatsutavaid, uudseid tulemusi.

Meetodid:

Uuringus analüüsiti 14 Euroopa riigis aastatel 2019-2020 rakendatud osalusprotsesside põhjal 14 laboriprotsessis osalejate kogemusi 42 tarbijarühmaga 14 riigis. 2021. aastal 2-12 kuud varem korraldatud laborites osalenud eakad kutsuti osalema fookusgrupi intervjuudes. Sellele lisandusid individuaalsed intervjuud 42 labori moderaatoriga ja 12 individuaalset intervjuud eakate täiskasvanute-laborites osalejatega, mille eesmärk oli nende arusaamade edasine uurimine. Ulatuslik kvalitatiivne materjal salvestati, transkribeeriti, tõlgiti ja kodeeriti telg- ja in vivo kodeerimise abil.

Tulemused:

Osalemiskogemuse tulemuseks on osalejate võimestumine, mida võiks tõlgendada kognitiivse, afektiivse ja konatiivse võimestumise kolmepoolse konstruktsiooni (Harrison & Waite, 2015; Hilgard, 1980) kaudu:

- kognitiivne võimestumine: õppimine, uute teadmiste omandamine, eneseteadlikkus ja parem arusaamine kui osalemise tagajärjed,
- afektiivne võimestumine: emotsionaalsed tulemused ja suhtumine toodetesse või ettevõtetesse, aga ka osalejate tugevdatud enesetõhusus (suurenenud usaldus oma võimete ja loomingulise potentsiaali suhtes),
- konatiivne võimestumine: tulemuseks on proaktiivne, eesmärgipärane ja eesmärgipärane tegevus (võimestumine tegutsema uutel või parematel viisidel) (Warde, 2014), mis on seotud individuaalse tegutsemisvõimega ja autonoomiaga loomeprotsessis.

Konatiivne võimestumine hõlmab mitmesuguseid tagajärgi igapäevaelule, mida võiks kokku võtta kolme peamise muutussuunana:

- 1) "Mul on oma elu asjatundja hääl" - osalemisjärgsete tulemustega, mille hulka kuuluvad: suurem huvi toodete koostisosade, säilimisaegade, etikettide või pakendite vastu, tähelepanelikumad ostud, muutused toidu planeerimises, kaupluste või kaubamärkide valikul.
- 2) "Olen tervislikum tarbija" - muutused söögikordade planeerimises või koostises (söögikordade sagedus ja ajastus, konkreetsete toodete väljajätmine või suurem tarbimine), tarbitavate toitude suurem mitmekesisus, uute retseptide ja toitvate toodete kasutamine (huvitaval kombel ei vastanud osalejate seisukohad alati üldtunnustatud toitumisstandarditele, sest mõned osalejad olid saanud suurema

usalduse oma laboritööde käigus kogunenud teadmiste suhtes ja tegutsesid vastavalt, kuid nende teadmised ei olnud tingimata kontrollitavad).

- 3) "Ma elan paremat elu" - meeskonnatöö ja loovate ülesannete kogemus pani mõned osalejad oma igapäevaseid harjumusi ümber hindama, motiveeris neid tähistama söögikordi ja pöörama tähelepanu toidu esteetikale või pidama sööki "enese kinkimise" praktikaks.

Bibliograafia:

Harrison, T. & Waite, K. (2015) Ühistootmise mõju tarbijate arusaamale mõjuvõimu suurendamisest (Impact of co-production on consumer perception of empowerment). *The Service Industries Journal*, 35(10), 502-520.

Hilgard, E.R. (1980) Meele triloogia: Kognitsioon, kiindumus ja konatsioon. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 16(2), 107-117.

Klincewicz, K., Dębska, K., Król, K., Skupiński, M. & Zatorska, M. (2024a) Challenges and opportunities of new product co-creation with older consumers. In: A. Urbaniak, A. Wanka (Eds.), *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research* (pp. 158-171), Routledge.

Klincewicz, K., Jacobsen, L., Dębska, K., Gazdecki, M., Goryńska-Goldmann, E., Król, K., Lähteenmäki, L., Wielicka-Regulska, A. & Zatorska, M. (2024b) Evolution of motivation in co-creation: Recruit, retain and complete in a project on new food product co-creation, *Creativity and Innovation Management*, 1-26.

Warde, A. (2014) Pärast maitset: Kultuur, tarbimine ja praktikateooriad. *Journal of Consumer Culture*, 14(3), 279-303.

Arlind Reuter, PhD Lundi Ülikool, Rootsi

Osaluslike lähenemisviiside jätkusuutlikkus vananemisuuringutes: hilisema elu audio- ja raadioühendus.

Kogukondade õitseng on osalusuuringute keskne eesmärk (Kindon et al., 2007). Seetõttu on osalusuuringute jätkusuutlikkuse arvestamine pärast uurimisprojekti lõppu oluline pikaajalise mõju saavutamiseks ja kogukondades pikaajaliste muutuste kaasloomiseks. Selles tehnoloogia ja innovatsiooni töörühma sümposiumi raames peetud ettekandes kasutati Later Life Audio and Radio Cooperative'i näidet, et näidata, kuidas osalusmeetod toetas kogukonna vastutust osalusuuringute eest (Reuter & Scharf, 2023).

Selle uurimisprojekti **peamine eesmärk** oli uurida, kuidas saab eakate inimeste osalemist kodanikuühiskonnas toetada digitaalse audiosisu loomisega. Vaatamata sellele, et üha rohkem eakaid inimesi osaleb aktiivselt internetis, kipuvad eakad täiskasvanud ikka veel tähelepanuta jääma kui aktiivsed sisu loojad (Waycott et al., 2013). Isegi uue sotsiaalmeedia

arendamisel seatakse sageli esikohale ligipääsetavusfunktsioonid, mis võimaldavad eakatel kasutajatel vaadata teiste toodetud sisu, mitte luua ja jagada oma toodangut (Waycott et al., 2013). Eakate inimeste hääle puudumist digitaalsetes ruumides tugevdab sageli see, kuidas eakaid täiskasvanuid sageli valesti kujutatakse peavoolumeedia diskursuses (Ayalon et al., 2021). Tõepoolest, vanuselisus ehk inimeste diskrimineerimine nende kronoloogilise vanuse alusel on muutunud digitaalsete platvormide väljakujunenud tunnuseks, mis võib hõlmata disaini või algoritmilisi mehhanisme, mis strateegiliselt deprioritiseerivad, eirab või välistavad eakaid inimesi (Rosales & Fernández-Ardèvol, 2020).

Meetodid

Kasutades nelja aasta jooksul osalusuuringut, tegime koostööd Ühendkuningriigi eakate täiskasvanutega, kes loovad oma raadiosaateid. Ettekandes toodi konkreetset esile raadiofestivali kui ainulaadse ja kaasava meetodika loomine, mis pakkus Ühendkuningriigi eakatele raadioloogidele platvormi, et luua omavahelisi sidemeid. Raadiofestivalil osalesid eakad heli- ja raadioloogid, eakate kaasamise raadiojaamad, vananemisega tegelevad kolmanda sektori organisatsioonid ning kogukonnaradio ja vananemise valdkonna teadlased. Raadiofestival kujutab endast teatud tüüpi metodoloogilist brikolatsiooni, mille käigus koguti andmeid orgaaniliselt, et luua andmekogum, mis toetab eakate sisuloojate kogemuste sügavamalt mõistmist. Metodoloogilise bricolage'i põhieesmärk on otsida arusaamist, mitte nõuda üldistatud andmeid (Holstein & Minkler, 2007). Kontekstuaalsete meetodite kasutamine ja metodoloogiliste riskide võtmine selle lähenemisviisi raames võib toetada sotsiaalseid muutusi (Holstein & Minkler, 2007), mis oli raadiofestivali lahutamatu eesmärk. Kahe päeva jooksul tegelesime mitmesuguste tegevustega, näiteks otseülekannetega, mis aitasid kaasa oskuste arendamisele, aruteludega, et mõista sisu loomise tähtsust edukaks kodanikuosaluseks, ja loominguliste töötubadega, mis võimaldasid meil uusi strateegiaid välja töötada. Töötubade ja arutelude käigus väljendasid osalejad soovi luua püsivam ühendus ja luua kogu Ühendkuningriiki hõlmav eakate sisuloojate ja eakatele mõeldud raadiojaamade võrgustik, mille eesmärk on seista vastu eakate narratiividele peavoolumeedias, pakkudes eakate täiskasvanute loodud jutupõhist sisu.

Pikaajalise võrgustiku loomise ideed arendati edasi järgmise aasta jooksul. Koostöös töötasid osalejad välja ühistu "Later Life Audio and Radio Cooperative" (laterlifeaudioradio.org), mis põhineb ühistu juhtimisstruktuuril. Ühistu eesmärgid on järgmised:

- Edendada positiivseid seisukohti ja vaidlustada negatiivseid seisukohti vanuse ja vananemise kohta, pakkudes vestluspõhist heli- ja raadiosisu, mille on loonud erinevad eakate täiskasvanute rühmad.

- Tugevdada eakate täiskasvanute loodud sisu nähtavust meedias ja soodustada vananemist ja põlvkondadevahelisi suhteid käsitlevate raadioprogrammide laiendamist.

- kaasata eakaid täiskasvanuid ringhäälingusse, hõlbustada oskuste arendamist ja luua kogukondi, võimaldades arutelusid mitmesugustel teemadel.

Kokkuvõttes tõi vanemate kogukonnaradio sisu loojate kokkuviiimine raadiofestivalil kaasa suurema ja jätkusuutlikuma kogukonna tekkimise ühistu vormis. Teekonda ühistu loomiseks iseloomustas rida osalusuringute tsükleid, mis algas eakate raadiofestivaliga ja viis organisatsiooni vormini, mis on võimeline edukalt propageerima eakate digitaalse kodakondsuse tugevdamist ringhäälingus. Projekt kujutab endast uuenduslikku lähenemisviisi, mille puhul osalusuringute tegija roll oli hõlbustada kogukonna loomist, mida nüüd eakad täiskasvanud inimesed ise juhivad. Kogukonna edendamise tähtsustamine tehnoloogia osalusuringute kaudu võib toetada teadusprojektide jätkusuutlikkust pärast rahastamisperioodi lõppu.

Bibliograafia

Ayalon, L., Chasteen, A., Diehl, M., Levy, B., Neupert, S.D., Rothermund, K., Tesch-Römer, C. & Wahl, H.W. (2021) Aging in Times of the COVID-19 Pandemic: Avoiding Ageism and Fostering Intergenerational Solidarity. *The journals of Gerontology: Series B.* 76 (2), 1-4.

Holstein, M.B. & Minkler, M. (2007) Kriitiline gerontoloogia: Reflections for the 21st century. Kriitilised perspektiivid vananeva ühiskonna kohta. 13-26.

Kindon, S., Pain, R. & Kesby, M. (2007) Participatory action research approaches and methods: Connecting people, participation and place. Vol. 22. Routledge.

Reuter, A. & Scharf, T. (2023) "The Later Life Audio and Radio Cooperative: Creating sustainable communities from participatory action research", in Anna Urbaniak & Anna Wanka (eds.) *Routledge International Handbook of Participatory Approaches in Ageing Research.* [Online]. lk 262-272.

Rosales, A. & Fernández-Ardèvol, M. (2020) Ageism in the era of digital platforms. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies.* 26 (5-6), 1074-1087.

Waycott, J., Vetere, F., Pedell, S., Kulik, L., Ozanne, E., Gruner, A. & Downs, J. (2013) Older adults as digital content producers. *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems - CHI '13.* 39-48.

Alexander Bajwa Kucharski, M.A. Institute for Work and Technology, Saksamaa

Osalusdisain gerontoloogias: Süsteemse kirjandusülevaate peamised järelused ja mõtisklused

Taustaks

Eakate täiskasvanute ja vananemisprotsesside toetamiseks mõeldud tehnoloogiate või digiteenuste tõenduspõhisust on uuritud juba pikka aega (nt Gutman/Sixsmith, 2013). Samas on tunnistatud, et enamik sellistel eesmärkidel loodud tehnoloogiatest ei ole olnud eakate

inimeste elumaailmas edukad, kuna need saavutasid vaid "piiratud kasutuselevõtu [ja] suure loobumise määra" (Greenhalgh et al., 2016:2). Selgitused sellele tähelepanekule on mitmekesised. Mitmed uuringud jõuavad siiski järeldusele, et eakate inimeste teadlikkuse ja/või huvi nende tehnoloogiate vastu on vähene, mis omakorda võib viia aktsepteerimise ja kasutamise puudumiseni (Lee/Coughlin, 2015). Seega väideti, et mitteaktsepteerimise ja mittekasutamise ületamiseks peavad seadmed keskenduma rohkem eakate kasutajate omadustele, nende vajadustele ja eelistustele (Künemund, 2015). Paljutöotavaks viisiks selle saavutamiseks on peetud osaluspõhiseid lähenemisviise, mis kaasavad eakaid kasutajaid tehnoloogiate arendusprotsessi. Selles kontekstis oli populaarsust kogunud osalusdisaini (Participatory design, PD) lähenemisviis, mis ideaalis kaasab potentsiaalsed kasutajad kui "oma elumaailma eksperdid" (Beimborn et al., 2016) disainipraktikasse koos disainerite ja teadlastega kui täisväärtuslikke partnereid kogu innovatsiooniprotsessi vältel (Spinuzzi, 2005). Ometi väitsid kriitikud, et PD-lähenemisviiside elluviimine koos eakate täiskasvanutega ei ole korralikult läbi viidud (Östlund et al., 2015; Beimborn et al., 2016). Selleks, et näha, kuidas PD-d praktikas rakendatakse ja korraldatakse, viisid ettekandja ja tema kolleeg läbi kirjanduse ülevaate, mis on avaldatud 2018. aastal (Merkel/Kucharski, 2018). Selle konverentsi panuse peamine eesmärk oli tutvustada selle ülevaate kriitilisi põhitulemusi ning siduda see uuemate tööde ja PAAR-net tööühemate tulevase tööga.

Meetodid

Süsteemaatiline kirjanduse läbivaatamine hõlmas mitmeid andmebaase (APA Search, GerolIT, PubMed ja Web of Science). Otsingustrateegia põhines kolmel elemendil: (1) osalusmeetodid ja lähenemisviisid koos (2) eakatega, mille eesmärk on arendada (3) eakatele mõeldud tehnoloogilisi seadmeid, tarkvara ja kõvakoode.

Tulemused

Otsingustrateegiaga leiti kokku 557 publikatsiooni. Me vaatasime läbi 65 täistekstiga tööd, millest 26 kaasati lõppanalüüsi. Vastavalt tehnoloogiatele võib vaadeldud publikatsioonid liigitada kolme rühma: Uuringud, mis (1) kasutavad juba olemasolevat tehnoloogiat eesmärgiga leida uusi kasutusviise; (2) mille eesmärk on uute seadmete loomine; (3) prototüüpide testimine ja/või muutmine. Leidsime, et PD-d kasutatakse interdistsiplinaarses gerotehnoloogia valdkonnas mitmel viisil. Ülevaate kõige kriitilisemad järeldused võib kokku võtta kolm. Enamik uuringuid integreeris (tulevasi) kasutajaid ainult innovatsiooniprotsessi üksikutesse etappidesse (nt ideede genereerimine varases projekteerimistöös või kasutajate tagasiside (prototüüpide) testimisel), kvalitatiivsetes uuringutes, mille valim oli väike, sageli ilma selgelt väljaselgitamata valimisstrateegiaid, kasutades "traditsioonilisemate uuringute" üksikuid meetodeid (nt intervjuud, fookusgrupid, õpitoad). Lisaks ei ole üheski uuringus esitatud protsessi hindamist, st ei ole esitatud tõendeid tehnoloogia suurema vastuvõetavuse kohta tänu osalusmeetoditele, samuti ei ole kajastatud vanemate osalejate kogemusi seoses nende osalemisega ja tulemustega. Lõpuks leidsime, et enamasti ei kirjeldatud, kas eakatel oli õigus aktiivselt mõjutada kriitilisi otsuseid või mitte. Nende järelduste põhjal jõudsime

järeldusele, et puuduvad terviklikud strateegiad ning üldine ebakõla osaluslike lähenemisviiside normatiivsete eelduste ja praktiliste rakenduste vahel gerotehnoloogiate projekteerimise praktikas, kuna tuvastatud uurimiskavades ei olnud enamasti läbipaistvad valitud uurimiskavade põhjused. Me soovime, et teadlased ja disainerid peaksid endalt küsima, miks tuleks kaasata osalusmeetodid, kes on sihtrühmaks, kuidas (tulevasi) kasutajaid kaasatakse ja millal neid kaasatakse. Nende küsimuste üle järele mõtlemine võiks vältida PD kasutamist sümboolse sümboolse näitena, vältida erapoolikut valimit ja anda ülevaateid eakate täiskasvanute kogemustest ning PD-protsesside ja -meetodite tulemustest.

Mõtisklused ja väljavaated

Teatatud uuring oli varajane katse kriitiliselt kajastada uuringuid koos vanemate kaasloojaga ja püüda sõnastada kriteeriumid osaluslike lähenemisviiside jaoks tehnoloogiate kavandamisel. Pärast seda on tehtud rohkem jõupingutusi, keskendudes erinevatele aspektidele ning pakkudes välja üksikasjalikumaid kriteeriume osaluslike lähenemisviiside jaoks (nt Fischer et al., 2020; Grigorovich et al., 2022). Kuna osaluslike lähenemisviiside puhul on siiski tegemist mitme distsipliini poolt vaidlustatud valdkonnaga ning neid rakendatakse vananemise ja tehnoloogia valdkonnas erinevatel eesmärkidel, on vaja sünteesida teadmisi ja sõnastada raamistik tehnoloogia- ja innovatsioonialaste teadusuuringute jaoks koos eakate kaasloojate osalemisega.

Bibliograafia

Gutman, G. M., & Sixsmith, A. J. (2013). Aktiivse vananemise tehnoloogiad. *International perspectives on aging (Vol 9)*. New York: Springer.

Greenhalgh, T., Shaw, S., Wherton, J., Hughes, G., Lynch, J., A'Court, C., Stones, R. (2016). SCALS: Neljanda põlvkonna uuring abivajavate elutehnoloogiate kohta nende organisatsioonilises, sotsiaalses, poliitilises ja poliitilises kontekstis. *BMJ Open*, 6, e010208. doi:10.1136/bmjopen-2015-010208.

Künemund, H. (2015). Chancen und Herausforderungen assistiver Technik: Nutzerbedarfe und Technikakzeptanz im Alter [Opportunities and challenges of assistive technology: Kasutajate vajadused ja tehnoloogiaaktsepteerimine vanaduses]. *Zeitschrift für Technikfolgenabschätzung in Theorie und Praxis*, 24, 28-35.

Lee, C., & Coughlin, J. F. (2015). Perspektiiv: Eakate täiskasvanute tehnoloogia kasutuselevõtt: Integreeritud lähenemisviisi määravate tegurite ja takistuste tuvastamiseks. *Journal of Product Innovation Management*, 32, 747-759. doi:10.1111/jpim.12176.

Beimborn, M., Kadi, S., Köberer, N., Mühleck, M., & Spindler, M. (2016). Keskendumine inimesele: interdistsiplinaarsed mõtisklused vananemisest ja tehnoloogiast. In E. Domínguez-Rué & L. Nierling (Eds.), *Teadusuuringud: Vol. 9. Vananemine ja tehnoloogia: Perspectives from the social sciences* (pp. 311-333). Bielefeld: Transcript.

Spinuzzi, C. (2005). Osalusdisaini meetodika. *Technical Communication*, 52, 163-174.

Östlund, B., Olander, E., Jonsson, O., & Frennert, S. (2015). STS-inspireeritud disain, et vastata kaasaegse vananemise väljakutsetele. Hoolekandetehnoloogia kui vahend kasutajapõhiste uuenduste edendamiseks või järjekordne viis eakate kasutajate pantvangis hoidmiseks? *Technological Forecasting and Social Change*, 93, 82-90. doi:10.1016/j.tech-fore.2014.04.012.

Merkel, S. & Kucharski, A. (2018): Participatory Design in Gerontechnology: A Systematic Literature Review. *The Gerontologist*, 59,1, e16-e25. doi:10.1093/geront/gny034.

Fischer, B., Peine, A. & Östlund, B. (2020): The Importance of User Involvement: A Systematic Review of Involving Older Users in Technology Design. *The Gerontologist*, 60,7, e513-e523. doi: 10.1093/geront/gnz163.

Grigorovich, A., Kontos, P., Jenkins, A. & Kirkland, S. (2022): Moving Toward the Promise of Participatory Engagement of Older Adults in Gerontechnology. *The Gerontologist*, 62,3, 324-331. doi: 10.1093/geront/gnab026.

Töörühm 4

WG 4

Synthesis and Quality
Criteria

Töörühm 4 on pühendunud eetikanormide järgimisele ja puudustkannatavate, haavatavate või tõrjutud eakate täiskasvanute mõtestatud osalemise tagamisele teadusuuringutes ja poliitikakujundamise protsessides. Töörühm 4 kehtestab eetilised suunised ja kvaliteedikriteeriumid, mis edendavad eakate täiskasvanute kaasavat ja mõtestatud osalemist teadusuuringutes ja poliitikakujundamises. Carlo Fabian & Annette Bielfield juhivad seda rühma ja korraldasid WG4 istungi Krakówis. Selle istungi ajal esinesid järgmised ettekandjad: Sandra Staudacher ja John Andersen.

Sandra Staudacher, PhD, MA, Institut für Pflegewissenschaft, Basel, Šveits

Mõningaid mõtteid eakate kaasamise praeguse taseme kohta osalusuuringutes

Peamine uurimisülesanne: Esimene eesmärk on mõelda, mil määral on eakad täiskasvanud kaasatud osalusuuringutesse ja milliseid põhialuseid peame teadvustama, et eakad inimesed saaksid tegelikult mõjutada. Sellest tuleneb teine eesmärk, milleks on analüüsida, milline meetodiline lähenemine võiks toetada eakate osalusuuringuid.

Meetodid

Mõtisklused põhinevad struktureerimata kirjanduse ülevaatusel, mis viib narratiivsele ülevaatele, mis võimaldab koguda osalusuuringutega seotud asjakohast teavet, "mis annab nii konteksti kui ka sisu autorite üldisele argumendile" (Kastner et al., 2012, lk 4). Kirjanduse ülevaadet ja mõtisklusi illustreeritakse näidetega Šveitsi riikliku teadusfondi (SNSF) rahastatud uurimisprojektist "Who has a say in nursing homes?". Etnograafia pikaajalises rESideNTial caRE'is elavate inimeste osalemisest (EPICENTRE)".

Leiud

Vastavalt ÜRO tegevuskavale COVID-19 Recovers on olemas teadmiste puudujääk seoses selliste mehhanismide kujundamise ja tõhususega, mis edendavad marginaliseeritud elanikkonna sisulist osalemist otsustusprotsessis (ÜRO, 2020). Selleks, et analüüsida, mil määral on eakad täiskasvanud kaasatud osalusuuringutesse, peame paremini mõistma, mida

tähendab osalemine. Osalemisel on palju erinevaid tähendusi. Ma väidan, et peame kasutama osalemise mõisteid. Võime eristada osalemise kahte peamist suunda: "osalemine", mis tähendab kohalolekut, ja "osalemine", mis tähendab, et osalejatel on õigus tegelikku mõju avaldada (Simovska & Jensen, 2009). See läheb kaugemale "osalemisest asendamise teel", mille puhul inimesed on puhtalt teiste poolt esindatud (Shivji, 2004). Juba 1969. aastal avaldas Arnstein oma idee kolme ideaalse osaluse liini kohta, milleks on: kodanike võim, sümboolne osalus ja mitteosalus. Kodanikuvõimu trepi tipus on kodanikukontroll, delegeeritud võim ja partnerlus. Trepi keskel on sümboolne osalus, mis hõlmab konsultatsiooni, teavitamist ja paigutamist. Konsulterimist kasutatakse laialdaselt juba tehtud otsuste legitimeerimise vahendina, kasutades minimaalset osalemist vaid selleks, et anda protsessile moraalne autoriteet. Kõige madalamal on mitteosalemine, kuhu paigutatakse teraapia ja manipuleerimine (Arnstein, 1969). See redel on endiselt osaluse viimasel ajal välja töötatud raamistike keskmes (Cornwall, 2008; Morgan & Lifshay, 2012; Popay et al., 1998; Rowe & Frewer, 2005). Siiski pööratakse kirjanduses suhteliselt vähe tähelepanu struktuurilisele kontekstile, näiteks sotsiaalkultuurilistele, poliitilistele, õiguslikele või majanduslikele aspektidele, kui analüüsitakse üksikisikute või rühmade osalemist ühiskonnas, mida minu arvates oleks vaja arvesse võtta, et mõista osalemist laiemasse süsteemi põimituna. Eakate inimeste struktuurilise konteksti mõistmine on ülioluline, sest hääle muutmine mõjuvõimaks nõuab enam kui lihtsalt tõhusaid viise, kuidas inimesed oma sõnu kirja panna; see hõlmab jõupingutusi "ülevalt" ja "alt" (Gaventa ja Robinson, 1998).

Võttes arvesse neid erinevaid osalemise variante, soovitan esitada järgmised põhiküsimused, milles analüüsitakse, mil määral on eakad täiskasvanud teadustöös osalenud: Esiteks, milline on sotsiaalne, majanduslik, poliitiline või kultuuriline kontekst, mis kujundab eakate inimeste osalemist? Teiseks, kui mõtestatud on nende osalemine ja miks nad osalevad? Kolmandaks, millises uuringufaasis (-faasis) ja milliste vahendite abil nad osalevad? Neljandaks, kes osalevad ja kas marginaliseeritud rühmad on kaasatud mitmekesiselt ja võrdselt?

Analüüsides, milline metodoloogiline lähenemine võiks toetada osalusuuringuid eakate inimestega, järeldan, et osalusuuringud, mille eesmärk on tõeliselt tegeleda eakate inimeste tõstatatud küsimustega, vajavad kõigepealt pikaajalist uurimisperspektiivi, mis võimaldab käsitleda küsimusi, mida sihtrühm on varasemates uuringutes tõstatanud. Teiseks vajab osalusuuring kohanemisvõimelist uurimismeetodit ja seega ka uurimiskava, mis jätab ruumi paindlikult kohaneda suundadega, mis uurimuses osalejate kaudu esile kerkivad. See eeldab, et alustatakse piisavalt laiaulatuslikult, et võimaldada sihtotstarbelist keskendumist hilisemas uurimisprotsessis. Kolmandaks, meetodiline lähenemisviis vajab tähelepanelikku tähelepanu mitmekesisusele (nt erinevad terviseprobleemid, puue, sugu, sotsiaalmajanduslik ja rändetaust jne) ja interseksionaalsetele aspektidele (nt pimedad, vanemad naised, kes ei räägi kohalikku keelt), et tagada võrdsus erinevate eakate täiskasvanute vahel. Õiglus on "ebaõiglaste, välditavate või parandatavate erinevuste puudumine inimrühmade vahel, olenemata sellest, kas need rühmad on määratletud sotsiaalselt, majanduslikult, demograafiliselt või geograafiliselt või muude ebavõrdsuse mõõtmete alusel" (World Health

Organization, 2022). Neljandaks peaksime teadlastena tagama ja edendama eakate täiskasvanute osalemist ja/või nende esindamist nende lähedaste osalemise kaudu, kuid olema teadlikud kõigi asjaomaste inimeste/rühmade huvidest. Viieandaks, metodoloogiline lähenemine peab arvestama ühiskondlikku tasandit ja küsima, millised diskursused on ümberringi ja milliseid õiguslikke, ökonoomilisi, poliitilisi, kultuurilisi aspekte tuleb arvesse võtta.

Paljutõotav metoodiline lähenemine, mis võimaldab keskenduda kõigile neile elementidele, on etnograafia (Silverman, 2017). Sotsiaalanthropoloogiast pärit etnograafia viitab nii osaleva vaatluse meetoditele kui ka etnograafilise uuringu tootele, kirjalikule aruandele. Alates 1980. aastate lõpust töötasid etnograafiaid läbiviivad antropoloogid välja arutelu ("kriisi") representatsiooni, kaasuurimise jne. üle. Põhjaliku vaatlusuuringu (etnograafilise uuringu) eesmärk on koostada aruanne sotsiaalse keskkonna kohta, mis vastaks õiglaselt osalejate vaatenurgale. Empaatilisest ja üksikasjalikust kirjeldusest, isegi kui see on iseenesest huvitav, ei piisa; "siseringi" kirjeldus peab olema ka teoreetiline kirjeldus (paks kirjeldus). "Siseringi" vaade peab olema kombineeritud "autsaideri" vaatega, mis pakub analüütilist lähenemist sotsiaalsele elule. Läbi pideva empaatilise suhtluse vanemate täiskasvanute ja "valdkonna" teadlastega peaksid inimesed olema võimelised mõjutama teadusuuringuid.

Kokkuvõttes näitavad esitatud mõtisklused, et on põhimõtteliselt vaja selgitada, millist ja millist eakate osalust me (tavaliselt kaudselt) mõistame osalusuuringute lähenemisviiside all ja kuidas see mõjutab seda, kuidas me peaksime seda metodoloogiliselt käsitlema.

Bibliograafia

Arnstein, S. R. (1969, 1969/07/01). Kodanike osalemise redel. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>

Cornwall, A. (2008, 2008). "Osalemise" lahtipakkimine: mudelid, tähendused ja tavad. *Community Development Journal*, 43(3), 269-283.

Kastner, M., Tricco, A. C., Soobiah, C., Lillie, E., Perrier, L., Horsley, T., Welch, V., Cogo, E., Antony, J., & Straus, S. E. (2012). Milline on kõige sobivam teadmiste sünteesi meetod ülevaate läbiviimiseks? Scoping review'i protokoll. *BMC Medical Research Methodology*, 12(114). <https://doi.org/https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-114>.

Morgan, M., & Lifshay, J. (2012). Kogukonna osalemise redel rahvatervise valdkonnas. In M. Minkler (Ed.), *Community Organizing and Community Building for Health and Welfare* (3rd edition ed., pp. 437-439). Rutgers University Press.

Popay, J., Williams, G., Thomas, C., & Gatrell, T. (1998, 1998/09/01). Tervisealase ebavõrdsuse teoreetiline käsitlemine: The Place of Lay Knowledge [<https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122>]. *Sociology of Health & Illness*, 20(5), 619-644.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122>.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9566.00122>

Rowe, G., & Frewer, L. J. (2005, 2005/04/01). Avalikkuse kaasamise mehhanismide tüpologia. *Science, Technology, & Human Values*, 30(2), 251-290.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0162243904271724>.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0162243904271724>

Shivji, I. (2004, 2004/08//). Mõtteid valitsusväliste organisatsioonide kohta Tansaania: mida me oleme, mida me ei ole ja mida me peaksime olema. *Development in Practice*, 14, 689-695.

<https://doi.org/10.1080/0961452042000239832>.

<https://doi.org/10.1080/0961452042000239832>

Silverman, David. 2017. *Kvalitatiivsete uuringute tegemine*. Viies väljaanne. ed. London Thousand Oaks, California: SAGE Publications Ltd.

ÜRO. (2020). ÜRO teadusuuringute teekaart COVID-19 taastumiseks - teaduse võimsuse rakendamine õiglasema, vastupidavama ja jätkusuutlikuma tuleviku nimel.

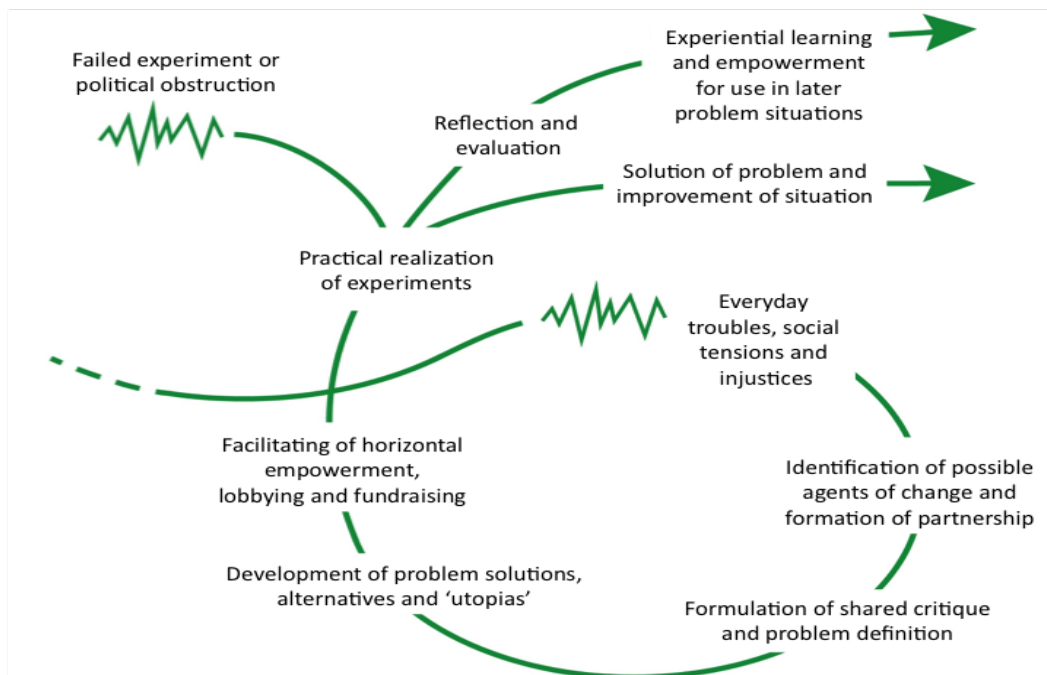
Maailma Terviseorganisatsioon, W. (2022). Health Equity. https://www.who.int/health-topics/health-equity#tab=tab_2

John Andersen, inimeste ja tehnoloogia osakond. Roskilde Ülikool Taani.

Osalusuuringute lubadus (PAR)

Tegevusuurijad näevad end 1. teadmiste ühistootjatena koos sotsiaalsete osalejatega, kes töötavad sotsiaalse õigluse ja kodanike mõjuvõimu suurendamise nimel, mis põhineb ühisel pühendumisel demokraatlikele muutustele. 2. Tegevusuuringud rõhutavad seost maailma mõistmise ja muutmise/muutmise vahel. 3. Seega muutuvad osalised teadmised protsessi produktideks, milles osalejad tulevad kokku, et jagada kogemusi dünaamilise tegevuse, refleksiooni ja kollektiivse uurimise protsessi kaudu - samal ajal uusi teadmisi tootes (Brydon-Miller, 2014).

Tegevusuuringuid võib vaadelda kui eksperimentaalse õppeprotsessi hõlbustamist (John Dewey järgedes), mille Martin Frandsen Roskilde Ülikoolist on suurepäraselt kokku võtnud:

Allikas: Frandsen ja Andersen, 2019

Roskilde Ülikoolis töötasime tegevusuuringuga af hooldekodudes eesmärgiga muuta eakate hoolduse kasvava ebainimlikkuse negatiivset spiraali ning töötada välja praktilised ja kollektiivsed visioonilised alternatiivid, et parandada inimlike sotsiaalseid suhteid nii elanike kui ka töötajate jaoks. Kontekstiks oli negatiivne diskursus avalikus meedias eakate hoolduse hooletusest. Meedias kajastatud skandaalid. Töötajaid süüdistati ebapädevuses ja ebainimlikus hooldustegevuses.

Tegevusuuringute ja osaluslike lähenemisviiside üldised kogemused, - eelkõige eakate täiskasvanute mõjuvõimu suurendamise hõlbustamisega seotud tegevusuuringud õendusabi valdkonnas, võib kokku võtta järgmiselt

Esimene samm on "kollektiviseerida" ja dokumenteerida pettumust ja kriitikat olemasoleva olukorra suhtes ning - hõlbustada üleminekut individuaalselt ja kollektiivselt võimestamiselt kollektiivsele võimestamisele/kollektiivsele tegevusele muutuste saavutamiseks.

Teine samm on sõnastada ja töötada välja konkreetsed visioonid alternatiivideks - nt sotsiaalne kvaliteet eakate hooldustöös, eakate kodanike hääl tugevdamine poliitiliste ja haldusalaste otsuste tegemisel ja juhtimises.

Kolmas samm on läbirääkimiste pidamine ja konkreetsete muudatuste elluviimine pidevas kollektiivses õppimis- ja kaasloomisprotsessis igapäevastes tavades, institutsionaalses ülesehituses jne.

Väljakutseteks ja dilemmadeks võib olla nii töötajate kui ka elanike vajaduste integreerimise säilitamine ning elanike võimestamine, kaasates neid kogu osalusprojektidesse. Teine

väljakutse osalusuuringute puhul võib olla roll af propageerimine otsustajate, laiema avalikkuse jne suhtes.

Bibliograafia

Andersen Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2013). Sotsiaalne innovatsioon avalikus eakate hoolduses: tegevusuuringute roll. In F. Moulaert, D. MacCallum, A. Mehmood, & A. Hamdouch (Eds.): *The International Handbook on Social Innovation : Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar Publishing.

Andersen, J., & Siim, B. (2004). *Kaasamise ja mõjuvõimu suurendamise poliitika - sugu, klass ja kodakondsus*. Palgrave

Andersen, J. ja Bilfeldt, A. (2016), "Action research in nursing homes", *Action Research*, Vol. 14 No. 1, pp. 19-35, DOI: 10.1177/1476750315569082, Sage

Andersen, J. et.al (2021), "How can urban design and architecture support spatial inclusion for nursing home residents?", in Walsh et.al *Social Exclusion in Later Life - Interdisciplinary and Policy Perspectives*

Brydon-Miller, M et.al (2014) *The Sage Encyclopedia of Action Research*, Sage, London, UK.

Brydon-Miller, M., Greenwood, D. ja Maguire, P. (2003), "Why action research?", *Action Research*, vol. 1, pp. 9-28.

Brydon-Miller ja Ortiz Aragón (2018): *Tegevusuuriija 500 mütsi*.

In Bilfeldt and Andersen et al. *Den ufærdige fremtid - Aktionsforskningens potentialer og udfordringer*. Open access: <https://vbn.aau.dk/da/publications/den-uf%C3%A6rdige-fremtid-aktionsforskningens-potentialer-og-udfordrin>.

Frandsen, Martin Severin ja Andersen, John (2019) : *Action Research in Planning Education - Experiences from Problem-oriented Project Work at Roskilde University* . In, M. & Jørgen Bloch-Poulsen, J. (red.). Open Access. Aalborg Universitetsforlag. *Journal of Problem Based Learning in Higher Education, Special Issue on PBL for Sustainability and Sustainable Cities*. DOI: <https://doi.org/10.5278/ojs.jpblhe.v7i1.2656>.